

FEESTEN

in Zoetermeer

Feesten in Zoetermeer

Feesten in Zoetermeer

Joke de Kler

Zoetermeer, 2006

Samenstelling

Joke de Kler

Redactie

Ton Vermeulen en Ronald Grootveld

Foto's

De afbeeldingen in dit boek zijn afkomstig uit de collectie van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer, tenzij anders vermeld.

Fotobewerking

Aat Hoogland, Dick de Kler, Bouke Tuinstra

Vormgeving

Bouke Tuinstra

Druk

Ridderprint Offsetdrukkerij BV, Ridderkerk

Uitgave

Gemeente Zoetermeer, MBW, Bureau Monumentenzorg
Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Omslag

Foto's uit deze publicatie of collectie
Historisch Genootschap Oud Soetermeer

© 2006 Historisch Genootschap Oud Soetermeer
Alles uit deze uitgave mag worden gekopieerd
en/of openbaar gemaakt, mits met voorafgaande
toestemming van de uitgever en met bronvermelding.

Feesten in Zoetermeer / Joke de Kler — ill. —
Zoetermeer: Historisch Genootschap Oud Soetermeer /
Gemeente Zoetermeer, 2006. — met lit.opg.

Inhoud

Voorwoord	7
Rederijkers	9
Volksspelen	11
Op glad ijs	14
De Paardenmarkt	19
Bevrijdingsfeesten	23
Oranjefeesten	25
Kermis	30
De Wielerronde van Zoetermeer	33
Carnaval	36
Loterij	39
Muziekvereniging “Kunst en Vriendschap”	42
Christelijke Muziekvereniging “Harpe Davids”	47
Muziekvereniging “Buytenrode”	51
Zoetermeer 700 jaar	53
Couleur Locale	55
Geen ontspanning zonder uitspanning	57
Bronnen	62

Voorwoord

Toen mij gevraagd werd om ter gelegenheid van de Open Monumentendag een boekje te schrijven over “feesten en vermaak” in Zoetermeer, leek dat voor mij niet echt een eenvoudige opdracht. Ik was immers geboren en getogen in Den Haag, dus hoe kon ik weten van wat er zich in Zoetermeer en Zegwaard in de loop van de tijd had afgespeeld?

Maar ik had me geen zorgen hoeven maken: al gauw bleek dat dit een zeer dankbaar onderwerp was! Want wie haalt er niet graag herinneringen op aan de geweldige feesten en manifestaties die hier gehouden zijn? Wie denkt er niet met weemoed terug aan de kermis van toen, de paardenmarkt, de oranje-feesten, het carnaval en het ijsvermaak?

Zoetermeer is in korte tijd uitgegroeid tot een grote stad, maar is heel lang zeer kleinschalig geweest. Iedereen kende elkaar en veel mensen kunnen nog over die tijd vertellen.

Ik heb met veel mensen gesproken en heb met veel plezier geluisterd naar de verhalen die zij mij vertelden en de herinneringen die bij hen bovenkwamen!

Ik heb in dit boekje geprobeerd een overzicht te geven van de belangrijkste feesten en van die gebeurtenissen, die in de loop van de tijd een bron van vermaak voor de inwoners van Zoetermeer waren.

Ik ben mij ervan bewust, dat het lang niet volledig is. Dat kan ook niet in dit korte bestek.

Maar ik hoop dat het lezen van dit boekje plezier zal geven en dat de herinnering aan voorbije jaren levend gehouden zal worden.

7

De tijd is voorbijgegaan. Zoetermeer is een grote stad geworden. Maar vermaak is er ook nu nog, al wordt het soms anders ingevuld en anders beleefd dan vroeger. Volksvermaak was er en zal er altijd zijn. En het plezier erin evenzo!

Joke de Kler

SOETER MEER.

DE MEER-BLOEM.

Z 3

INKOOP

Blazen van de Zoetermeerse rederijderskamer De Meerbloem; afgebeeld zijn de tocht van de Israelieten door de Rode Zee, de meerbloemen en allerlei versieringen.

Rederijkers

In de zeventiende eeuw was na de Zuidelijke Nederlanden ook in Noord-Nederland het beoefenen van de dichtkunst tot een rage geworden. Elke plaats die zichzelf respecteerde kende zijn rederijkerskamer. Rederijkers waren mensen die zich voor hun plezier met dicht- en toneelkunst bezighielden en dit ook graag door middel van grote feesten naar buiten brachten. Deze genootschappen waren bijna in elk dorp en elke stad actief, vaak tot ergernis van de plaatselijke protestante kerkenraad, die bang was voor iedere vorm van (vermeende) aantasting van de openbare zedelijkheid. En plezier maken in het openbaar gaf natuurlijk al aanstoot!

Ook in Zoetermeer kwamen de predikanten tegen de rederijkers in het geweer. Zo was in de notulen van de Classis Delft en Delfland al te lezen dat de predikant van Zoetermeer op 4 juli 1600 steun zocht bij het tegengaan van de oprichting van een nieuwe kamer van “rhetorizijns”. Ook het houden van toneelvoorstellingen op de jaarlijkse kermis door rederijkers werd een aantal jaren met succes tegengehouden. In 1649 stond nog in de notulen van de kerkenraad van Zoetermeer te lezen, dat de lidmaten werden verzocht zich van alle “kermisvreuchde, soo oock bijzonderlijck van dit quaet” te onthouden.

De keur (verordening van ambachtsheer) van Karel van Wijngaarden voor Zoetermeer en Zegwaard uit 1660 gaf uiteindelijk duidelijk aan: “Opte voorverhaelde dagen, noch tot geen anderen tijden, sullen de rederijkers eenige comedien, tragedien, kluchten ofte ietwes anders mogen spelen noch vertoonen...op een boete van ses ponden en bovendien terstont daer uyt te scheyden op dubbele boeten”.

De werkzaamheden van de rederijkers waren vierledig. Ten eerste beoefenden zij de rijmkunst en de zedenleer. Ten tweede vermaakten zij het volk door toneelvoorstellingen op de markten. Ten derde hielpen zij “alle Blijde Inkomsten der Lantsheren met triumphen verciere[n]”. Ten vierde organiseerden zij prachtige “Landjuwelen” en vermakelijke “Haagfeesten” die duizenden toeschouwers lokten.

Er waren ook rederijkerskamers in Zoetermeer en Zegwaard. De rederijkerskamers droegen meestal bloemennamen. Zo heette de kamer van Zoetermeer “De Meer-Bloem” en die van Zegwaard “De Seghbloem”. De deviezen waren “Met Soeticheit Meer” en “Secht waerheit”. Dus zowel in naam als devies waren de plaatsnamen verwerkt.

Er bestonden vrije en onvrije kamers. Men begon als onvrije kamer. Als men na verloop van jaren genoeg naam en erkenning had gevonden, dan werd men door de vrije kamers plechtig “gedoopt” en daarmee in hun rijen opgenomen. “De Meer-Bloem” was in 1613 al een vrije kamer. Zij bestond dan ook al vele jaren. Het blazoen van Zoetermeer gaf de doortocht van het volk Israël door de Rode Zee te zien, met op de achtergrond drie uit het water oprijzende meerbloemen. De meerbloem is nog terug te vinden in het Zoetermeerse gemeentewapen.

De rederijkers ontmoetten elkaar op zogenaamde refreinfesten, waarbij de deelnemers op basis van een vooraf vastgesteld devies een dichtwerk moesten produceren. Waar de vergaderingen van de rederijkerskamer gehouden werden, is niet precies bekend. Ze werden gehouden in de kamer van een bakkerij, maar in Zoetermeer en Zegwaard waren in de 17de eeuw wel zeven bakkers tegelijk werkzaam!

In 1708 heeft rederijkerskamer “De Seghbloem” nog een refreinfeest gegeven, maar dat is dan ook het laatste wat we van deze kamer horen. Van “De Meerbloem” werd al sinds 1701 niets meer vernomen. De rederijkerskamers, die eerst hoog in aanzien stonden, verloren dit aanzien in de loop van de 17de eeuw steeds meer. Door de opkomst van het Franse toneel raakten ze langzamerhand uit de mode.

Ringsteken op de fiets tijdens Oranje-feest door dames met rijwielen, september 1910.

Volksspelen

Het spelen van een spel is één van de oudste activiteiten van de mens. Hoewel de oudste bewijzen teruggaan tot circa 4000 jaar voor Christus, kunnen we er rustig van uitgaan, dat de mens zich al veel langer heeft vermaakt met allerlei soorten spelen. De mens houdt er bijna van nature van om zijn krachten met anderen te meten. Daarnaast vindt hij het een uitdaging om met een bepaald object “een doel” te raken. Daardoor zijn in de loop van de tijd heel veel spelen ontstaan die met een bal of met een ander voorwerp moeten worden gespeeld. Ook de gokkoorts — ook wel door schrijvers een Nederlandse volksziekte genoemd — was aanleiding tot veel spelletjes en was in de Middeleeuwen en ook in latere eeuwen onder alle lagen van de bevolking wijd verbreid. Die gokkoorts — het snel rijk willen worden — was op zichzelf weer een uitvloeisel van de vreselijke armoede die groepen mensen toen leden.

Vermaak in Zoetermeer

Veel meer dan nu speelde het leven vroeger zich buitenshuis af. Dit gold vooral voor de jeugd, maar ook ouderen beoefenden vaak op straat één van de toen populaire spelen. Voor de bewoners van de aan de straat gelegen huizen was dit vaak zeer hinderlijk. Gebroken ruiten (in een tijd dat glas kostbaar was) kwamen regelmatig voor, om nog maar te zwijgen van de “gebroken” hoofden van onfortuinlijke voorbijgangers!

Dat de overheid hier tenslotte tegen ging optreden, is dan ook niet verwonderlijk. Zo ook in Zoetermeer en Zegwaart; want op 25 januari 1628 wordt het volgende bekendgemaakt: “Ter kennis van Baljuw en Welgeboren Mannen van Rijnland is gekomen de ernstige baldadigheid die op zondagen en andere tijden, ook onder de predikatie, door velen in Zoetermeer en Zegwaart met werpen, smakken, kaatsen, kolven, klootschieten en op andere wijze wordt bedreven.

De wegen zijn daardoor bezwaarlijk te begaan en de goede lieden worden vaak getroffen, hun ruiten gebroken, lichamelijk letsel toegebracht tot grote schade en ergernis der inwoners. Baljuw en mannen bepalen daarom, dat van nu voortaan niemand, hetzij jong en oud, in de bedrijven van Zoetermeer en Zegwaart te weten voorbij Pleun Cornelisz Dekkers huis af tot de Stenenbrug toe, en verder voor de kerk, kerkhof en kerkplein tot aan de huizinge van Samuel Cornelisz Kok, timmerman toe, ten gene tijde het zal wagen met stenen, kluiten, slik of iets anders te werpen, noch te kolven, kaatsen, kloot, bal, ofte uyt te schieten”. Op overtreding werd een boete van tweeënveertig stuivers gesteld.

De Stenenbrug vormde destijds de verbinding tussen Zoetermeer en Zegwaart. Pleun Cornelisz Dekkers huis lag kennelijk te Zoetermeer. Het huis van Samuel Cornelisz Kok in Zegwaart. Het verbod zal ongeveer gegolden hebben voor de gehele huidige Dorpsstraat. De Dorpsstraat was in die tijd nog geen echte straat. Voor de huizen lagen meestal stenen stoepen. Het midden van de straat was bestraat, de zijkanten waren onbestraat. Vandaar het verbod met kluiten of slijk te werpen.

Kolfspel

Het kolfspel was ook in Zoetermeer destijds één van de meest populaire volksspelen. Het oorspronkelijke “colf” ontstond in de dertiende eeuw en werd tot in het begin van de achttiende eeuw gespeeld. Het was een eenvoudig spel. Het was de bedoeling om met de colf (stok, die aan de onderkant gebogen was) een bal in zo min mogelijk slagen naar een bepaald doel (soms vier tot vijf kilometer verderop) te slaan. Gedurende tientallen jaren werd het op straat en op pleinen gespeeld. De bal was van hout. Later werden leren ballen gebruikt en de stokken werden voorzien van zware metalen koppen. Vanwege de schade aan de omringende huizen en de voorbijgangers werd het spel in veel steden verboden. Dit kon de “colvers” er echter niet van weerhouden door te gaan met hun spel. Maar het verplaatste zich nu naar gebieden buiten de stad en ’s winters werd dit ook op het ijs gespeeld. In de achttiende eeuw verloor het oorspronkelijke colfspel zijn populariteit en ontstond een moderne versie: het “kolfspel”. Het werd gespeeld op een baan, waar houten schuttingen omheen stonden. Twee palen aan de uiteinden van de baan fungeerden als doel. Aanvankelijk werden dezelfde ballen en stokken gebruikt als bij het colfspel, maar het bleek al gauw dat grotere ballen en zwaardere stokken geschikter waren voor dit nieuwe spel. Het nieuwe kolfspel werd binnen de kortste keren enorm populair. Een boek over dit spel uit 1769 vermeldt onder meer een lijst van minstens 200 banen alleen al in en om Amsterdam, waarvan er ongeveer 30 overdekt waren. In de loop van de tijd werd het kolfspel meer en meer een “indoor”-sport: de interesse voor het spelen in de open lucht nam in die tijd duidelijk af.

In het begin van de 18de eeuw zien we bij herbergen de eerste kolfbanen verschijnen. Dit blijkt ook in Zoetermeer–Zegwaart het geval te zijn: Op 8 december 1797 werd het rechthuis en herberg “De Reizende Man” door David Donker aan Simon Jongste verkocht. Het bleek dat bij de herberg een overdekte kolfbaan hoorde. Dit logement, dat na de Franse overheersing weer “De Jonge Prins” zou heten, had deze kolfbaan tot 1877. Ook bij herberg “De Rode Leeuw”, later “De Gouden Leeuw” geheten, werd al in 1715 melding gemaakt van een kolfbaan. Uit 1812 is zelfs nog een aankondiging van het plaatselijk bestuur van

Bram en Mien Groenheijde-Jongerius in een open koetsje bij het ringsteken op het Oranjefeest, 1932.

Zoetermeer bewaard gebleven: “Bekendmaking: Hendrik den Ouden, kasteleijn in de herberg De Goude Leeuw te Soetermeer zal op woensdag den 23ste september 1812 des middags ten 12 uren laten kolven om een extra fraajen zilveren zaktabaksdoos. Des avonds ten zes uren zal voornoemde kasteleijn om meerdere prijzen naar gelang der liefhebbers laten kolven. Zegt het voort!”

Ringsteken

Ringsteken of –rijden is een tijdverdrijf, dat oorspronkelijk als militaire oefening was bedoeld. Eigenlijk was dit steekspel (waarbij twee geharnaste ridders elkaar met een lange lans van hun paard probeerden te stoten) behalve een militaire oefening ook een demonstratie van ridderlijkheid en moed. Het was bovendien erg gevaarlijk en er vielen dan ook vaak gewonden en zelfs doden bij. De boeren ontwikkelden langzamerhand een eigen versie van het steekspel, die minder gevaarlijk was. Deze sport, het ringrijden, werd vroeger bijna overal in de Lage Landen beoefend. Het was de bedoeling om met een paard over een baan te galopperen en dan met een lans door een zilveren ring te steken, die hangt aan een over de baan gespannen touw. Ook in Zoetermeer is er regelmatig sprake geweest van ringrijderijen. In het notulenboek van de Zoetermeerse IJsvereniging wordt in 1914, 1915 en 1917 gesproken van een “ringrijderij ter plaatse”. Op het ijs wel te verstaan! Van het ringsteken in 1914 is zelfs een verslag gemaakt: “Gestoken werd door de Dame of Heer afzonderlijk voor zichzelf. Drie ritten voor Dame of Heer werden eerst gereden waarna degenen welke minder dan twee ringen gestoken hadden, afvielen. Door de overblijvende werd om de prijzen gekampt. De eer van de prijsuitreiking valt nu café De Mol te beurt. Bij deze gebeurtenis ging het recht gezellig toe”. In 1917 besluit men alle deelnemers “vijfmaal te laten steken, zoodat elk paar dus tien ritten heeft. 18 Deelnemers hebben zich opgegeven. Het paar met de meeste lintjes heeft de eerste prijs en zoo vervolgens”. Ook tijdens de “Oranjefeesten” die aan het begin van de twintigste eeuw ieder jaar in september werden georganiseerd ter ere van de verjaardag van H.M. Koningin Wilhelmina, nam het ringsteken een grote plaats in. Hier kwam een paard en een “tilbury” aan te pas. De wagen en de zweep werden voor deze gelegenheid met bloemen versierd. Maar zelfs in de 21ste eeuw rijden nog jaarlijks wagens door de Dorpsstraat waarbij de mensen op de bok proberen de ring te steken!

Pleien

Een geliefkoosd spelletje in Zoetermeer voor volwassenen was in het begin van de 20ste eeuw het zogenoemde “pleien”. Op een rustige plaats langs de weg werd een startstreep getrokken, ongeveer twee meter verder werd een vierkantje aangebracht van 10 x 10 cm. Het spel werd gespeeld met ieder 10 centen en de kunst was nu om deze vanaf de startstreep in het vierkantje te mikken. En dat viel echt niet mee! Wie er de meeste in kreeg was winnaar. Aangezien het een gokspel was, was het bij de wet verboden, er werd altijd opgelet of de veldwachter niet in aantocht was. Door zijn uniform was hij echter al van ver te zien en als hij dan op zijn fiets ter plaatse was, waren alle sporen uitgewist en stonden de mannen schijnbaar onschuldig met elkaar te praten.

Op glad ijs

Johann Jakob Grabner, die in de achttiende eeuw als officier in het Nederlandse leger diende, verzekerde: “Een buitenlander kan zich nauwelijks een voorstelling maken van het plezier dat de Hollanders op het ijs beleven en zeker niet van de hartstocht waarmee zij hun nationale liefhebberij beoefenen”. Dat Grabner gelijk had blijkt ook uit de talrijke wintertaferelen met hun steeds terugkerende schaatsenrijders, die op de 17de eeuwse schilderijen waren te bewonderen. Maar de schaatssport bestond lang voordat dit soort motieven uit de vrije natuur werden geschilderd: toen de zwager van de koning van Bohemen in 1494 in Brussel verbleef, zag hij een zeer bijzonder schouwspel waarvan hij het geheim nooit heeft kunnen doorgronden. Op de dichtgevroren slotvijver zag hij ridders zich met verbazingwekkende snelheid wenden en voortbewegen. Vanuit het slot kon hij niet zien wat zij onder hun voeten hadden gebonden... In de steden en op het platteland, burgers, boeren en ambachtslieden, iedereen zocht vertier op het ijs. Zodra het ijs sterk genoeg was, barstte het grootst mogelijke spektakel los. Jong en oud nam eraan deel. Slechts een minderheid bleef toekijken, maar altijd geamuseerd. Men schaatste of vermaakte zich met het zogenaamde ijskolven. En wie het zich kon veroorloven liet zich in een slee over het ijs voorttrekken.

Ijsbaan in het Van Tuylpark, winter 1982-1983 (Collectie M. van Welie)

Zelfs de allerkleinste kinderen deden mee aan het vermaak. Niemand hoefde bang te zijn dat hij zich bij het vallen op het ijs zou bezeren, want iedereen was van top tot teen in warme wollen kleren gehuld. “De echte Hollander is toch het merkwaardigste wezen dat er op de wereld rondloopt”, riep de Engelsman Oliver Goldsmith uit. “Hij draagt nooit een mantel, maar zeven wambuizen over elkaar en tien broeken, zodat zijn heupen bijna onder zijn armen beginnen”. En de schrijver Jonathan schreef in het midden van de 19de eeuw: “Anders is de Nederlander de voorzichtigste der menschen: hij zal zich tienmaal bedenken, eer hij op een schommel, vijftigmaal eer hij in een bootje, honderdmaal eer hij in een stoomrijtuig stapt. Maar op het ijs is hij een waaghals. Daar ontwikkelt hij een moed en vermetelheid die een gemzenjager zouden doen beven”. En hij voegt er aan toe: “Zoo lang hij de schaatsen onder de voeten heeft, is de schaatsenrijder de gelukkigste der menschen”. Ook Hugo de Groot heeft ons een beschrijving nagelaten van het ijsvermaak in zijn tijd: “Wij moeten insgelijks met geen stilzwijgen de houten schaatsen voorbijgaen, die van onderen met dun yzer, een vinger breed en zoo lang als de voetzool zelve, voorzien zyn. Op dese gaen wij gemeenlyck over het gladde ijs met een snelheid, welcke door die der paerden niet overtroffen wordt. Wie verwondert zich hier niet over onze schrandrheid!”.

Piet Houtman en Pietertje van Herwijnen-Franx, het meest succesvolle paar in schoonrijden in de dertiger jaren van de 20ste eeuw (Collectie L. Franx)

Ijsvermaak in Zoetermeer

Wanneer de winter streng was en het ijs sterk, kreeg iedere jongeman die gemist kon worden vrijaf. Ook de dienstmeisjes, de burger- en boerendochters en de schoolkinderen kregen ijsvrij en dan was het op de Dobbe een heel gekrioel van schaatsenrijders. Het ijsvermaak concentreerde zich in hoofdzaak op en om de Grote Dobbe. De Kleine Dobbe werd gemeden als schaatsbaan, daar was aan het eind van de 19e eeuw een groep mensen door het ijs gezakt, waarbij een jonge man het leven had verloren. Zelfs twintig jaar later werd om die reden de Kleine Dobbe nog steeds geschuwd.

Op het ijs vielen alle rangen en standen weg. Men was als het ware één grote familie. Er stonden kraampjes langs de kant, waar men hete anijsmelk of harde ijsmoppen kon kopen. Er was in die tijd veel belangstelling voor langeafstandstochten, naar Leiden, Gouda, Rotterdam, de Braassemmermeer. Er passeerden hier Leidenaars die in Gouda goudse pijpen en “siroopwafels” gingen halen. Ze moesten dan wel vanaf de Zegwaartseweg tot aan de Achterlaan door poldersloten krabbelen!

Ijsvereniging Zoetermeer

“In eene bijeenkomst van eenige Heeren liefhebbers van ijsvermaak uit Zoetermeer en Zegwaart, gehouden op 2 maart 1886, werd de wensch geuit, voor de beide genoemde gemeenten eene ijsclub op te richten, en daartoe werd met algemeene stemmen besloten”.

Aldus het verslag van deze oprichtingsvergadering. De naam van de nieuwe vereniging luidde: “Ijsvereniging Zoetermeer – Zegwaart”, want wat nu Zoetermeer is, bestond nog tot 1935 uit

twee zelfstandige gemeenten. Wat opvalt bij het bestuderen van de alleroudste namen in de geschiedenis van de IJsvereniging is, dat onder de oprichters en eerste bestuurders van de IJsvereniging het aandeel van niet-autochtone Zoetermeeders nogal groot was. Wat ook opvalt is, dat de oprichters en eerste bestuurders doorgaans “notabelen” en welgesteld waren. Maar dit laatste hangt nauw samen met de aard en de doelstelling van de IJsvereniging in de eerste helft van haar bestaansperiode. En die doelstelling was niet, wat men zou verwachten, allereerst het schaatsen bevorderen, maar leniging van nood. Ook de in de omgeving van Zoetermeer ongeveer gelijktijdig opgerichte verenigingen, zoals die in Bleiswijk en Benthuisen, heetten niet schaats- maar ijsvereniging, en dat is veelzeggend.

Voor “Spek en bonen”

Het kost weinig moeite in oude kranten aan het einde van de negentiende eeuw talloze berichten op te diepen, die een beeld geven van de sociale toestanden in die tijd: zeer velen leden nog bittere armoede. En vooral gedurende strenge winters hadden zij het extra te verduren. Vaak werd er wel geholpen: er werden commissies gevormd “voor het verstrekken van warme spijzen aan behoeftigen”, commissies “voor weldadigheid” en er vonden “Nieuwjaarsuitdeelingen” plaats.

Ook de gemeenten Zoetermeer en Zegwaard bleven niet achter in hun zorg voor de armen, zoals in 1886: “De ook dit jaar plaats gehad hebbende collecte te Zoetermeer en Zegwaard om onder de armen dier gemeenten eene brooduitdeeling te doen plaats hebben, heeft te Zoetermeer fl. 116 en te Zegwaard fl. 79,05 opgebracht”.

In de kranten kan men lezen, dat ook vele pas in Zuid-Holland opgerichte ijsverenigingen aan het eind van de negentiende eeuw behalve “bevordering van ijsvermaak” ook “leniging van armoede” als doel hadden. “Vooral als middel van werkverschaffing, te zorgen voor goede ijsbanen en het berijdbaar houden van de ijswegen tussen de verschillende plaatsen”. En “het streven naar genot gepaard te doen gaan aan de zucht tot weldoen”. Een sociaal doel dus. Veel huisvaders waren als het vroer werkloos en dus zonder inkomsten. Zij waren blij als ze wat konden verdienen met baanvegen!

Een andere manier, waarop de Zuidhollandse ijsverenigingen meehielpen de nood te lenigen, was het organiseren van hardrijderijen om levensmiddelen en andere levensbehoeften zoals brandstof en kleding. Mr. J. van Buttingha Wichers schrijft in zijn boek “Schaatsenrijden” van 1888: “Men laat de behoeftige werklieden van het dorp hardrijden om spek, erwten, brood of zoo iets, en wel zóó, dat alle rijders iets krijgen, hoewel de winnaar iets meer dan de anderen. Maar onder de deelnemers aan zulk een wedstrijd zijn gewoonlijk meer brekebenen dan meesters in de kunst, want zelfs tamelijk hoogbejaarden doen mee. Het weinig vorderend scharrelen van gebrekkige rijders strekt dan den toeschouwers tot vermaak”. Niet iedereen voelde dit echter zo. Tijdens een algemene vergadering van de ijsvereniging protesteerde de heer van Duyvenbode tegen het organiseren van wedstrijden om levensmiddelen: “Arme mensen te laten rijden om een prijsje en de kans te lopen om uitgelachen te worden om hun armoede is geen schoon idee!”. Mathijs van Welie, oud voorzitter en auteur van het boek “Met gulden letteren : het verhaal van 100 jaar ijsvereniging” zegt hierover: “Hij had het sociale hart op de juiste plaats, maar hij was zijn tijd ver vooruit, want niemand was het met hem eens!” En zo werd een groot aantal malen door de Zoetermeerse ijsvereniging een “hardrijderij om levensmiddelen” georganiseerd. Door boeren en andere bedrijven werden op 11 januari 1929 hiervoor naast boter, kaas, aardappelen, eieren, groenten en kolen wel 25 pond spek en 10 pond bruine bonen ter beschikking gesteld!

Toch klonk dit geluid in 1930 voor het laatst. Er werden nog vele wedstrijden verreden, in de winters van 1953-1954 en 1955-1956 bijvoorbeeld, maar niet meer voor “spek en bonen”. Die tijd was voorbij.

Zoetermeer in wintertooi, voor 1950 (Collectie M. van Welie)

Op woensdag 19 januari 1887 werd volgens het oude notulenboek van de IJsvereniging de eerste “hardrijderij” door “de jeugdige kleine vereeniging” georganiseerd. Als we bedenken hoe het leven in die tijd was, grote armoede onder de gewone bevolking, weinig vermaak, dan kunnen we ons voorstellen dat deze “hardrijderij”, waaraan drie van Nederlands bekendste hardrijders uit die tijd deelnamen, een enorme gebeurtenis geweest moet zijn voor de inwoners van de twee plattelandsgemeenten Zoetermeer en Zegwaard! “De Dobbe zal daartoe afgeheid worden, maar zoo dat er tusschen de afheiningen en de verschillende eigendommen een pad overblijft van ongeveer 1,5 m. breedte voor de passage”. “Tevens zal binnen het afgesloten terrein een tent verrijzen, de vloer met planken belegen, ten gerieve van de niet rijdende leden”. Dat de wedstrijd een succes was staat vermeld in het notulenboek van de vereniging: hij leverde de vereniging “loffelijke vermeldingen in de dagbladen en bijvalsbetuigingen” op. “Het publiek had schik in den goeden gang van zaken”. “Ouden van dagen getuigden, hoevele malen zij ook een ijsfeest op de Dobbe hadden bijgewoond, zij nog nooit zoo goed in de gelegenheid zijn geweest den wedstrijd zóó schoon, zóó op hun gemak en zonder gevaar te kunnen aanschouwen als thans”.

De hardrijderij legde de jonge vereniging geen windeieren. Met genoegen constateerde de voorzitter dat het aantal leden flink gestegen was.

Maar er werden in de loop van de jaren door de ijsvereniging niet alleen hardrijderijen georganiseerd. Ook werden wedstrijden in schoonrijden gehouden, meestal voor paren. Daarnaast vermeldt de historie van de vereniging nog andere vormen van “ijsvermaak”, zoals gekostumeerde wedstrijden, “hardsleden voor paren”, ringrijderijen, wedstrijden met hindernissen, hardrijden op schaatsen met hoepels en zelfs wedstrijden achteruitrijden! Al die activiteiten waren er vooral gedurende de echte winters en vonden uiteraard alleen plaats op natuurijs!

Middagkaart voor de ijsbaan van de Ijsvereniging Zoetermeer (Collectie M. van Welie)

Een eigen ijsbaan

In de algemene vergadering van 28 november 1908 kwam men met een voorstel “om te trachten in deze gemeente een eigen ijsbaan te krijgen”. Het plan om een gedeelte van de Dobbe af te sluiten en in te richten als ijsbaan strandde echter keer op keer vanwege de moeite die het kostte om de baan goed af te dichten en entree te kunnen heffen. Toch zijn er al die jaren wedstrijden op de Dobbe verreden, maar kennelijk zonder entreeheffing! En dan, plotseling, als niemand er meer in gelooft, 25 jaar na het eerste voorstel, lukte het eindelijk in 1933 met de heer C. Veelenturf een contract af te sluiten voor een eigen ijsbaan. De heer Veelenturf liet achter zijn café “De Jonge Prins” een ijsbaan aanleggen, waar nu het parkeerterrein tussen Osyiaan en Dorpsstraat ligt. De Ijsvereniging zou jaarlijks fl. 100,- huur en de kosten van het water inlaten betalen. “Hiermede is dan eindelijk een hartewensch van al onze leden in vervulling gegaan”. Een periode van bloei zou aanbreken.

De ijsbaan “achter Veelenturf” moest uiteindelijk in 1966 verdwijnen in verband met de uitbreiding van Zoetermeer. In het seizoen 1969 -1970 kon de ijsbaan in het Van Tuylsportpark in gebruik genomen worden, in het seizoen 1982-1983 het Prins Willem Alexander sportcentrum en op 7 juni 2002 het sportcomplex PWA SilverDome.

De ontwikkeling van Zoetermeer van dorp tot stad én de opening van de Haagse kunstijsbaan “De Uithof” in 1972 veranderden het karakter van de 19de eeuwse ijsvereniging definitief. Ze stond niet meer zo centraal in de Zoetermeerse gemeenschap. Maar nog altijd is de Ijsvereniging Zoetermeer een bloeiende vereniging, al is het nu een moderne sportvereniging geworden. Het rijden “om spek en bonen” is er niet meer, maar het plezier in het schaatsen is gebleven! En nog steeds als er natuurijs is, weten de inwoners van Zoetermeer de weg naar de ijsbaan in het Van Tuylsportpark te vinden!

De Paardenmarkt

In augustus 1796 werd voor het eerst in het Zegwaardse gedeelte van de Dorpsstraat de later zo bekende paardenmarkt gehouden. Deze markt zou voortaan elk jaar op de derde woensdag in augustus worden gehouden. Vanaf de kruising met de Stationsstraat tot aan de kruising met de Delftse-/Leidsewallen stonden enkele honderden paarden in de Dorpsstraat opgesteld. De paardenmarkt was altijd een grootse en feestelijke gebeurtenis. In de bestrating waren ijzeren kokers ingegraven die normaal met een ijzeren plaat waren afgedekt. Op de avond vóór de markt werden daarin eikenhouten palen geplaatst en daardoor een dik kabeltouw getrokken. Daaraan werden 's morgens de aangevoerde paarden vastgebonden. Voor ieder paard moest een kwartje marktgeld worden betaald. Het moet iedere keer een geweldige drukte zijn geweest. Van heinde en verre kwamen boeren en kooplui op deze markt af, ook woonwagenbewoners en zigeuners die paardenhandel bedreven.

Ook de Zoetermeerse bevolking was al vroeg in de ochtend bezig om alles op orde te krijgen. De arbeiders kregen die morgen vrijaf, want de markt moest om twee uur afgelopen zijn. Hoewel bij verordening verboden was op die dag sterke drank te tappen, werd hier niet altijd de hand aan gehouden. Door een teveel aan drank ontstonden dan wel eens relletjes en vechtpartijen; daarom werd op die dag altijd assistentie gevraagd en verkregen van veldwachters van naburige gemeenten. Voor de kinderen was het echter een feestelijke dag, want tijdens de paardenmarkt werden ook andere activiteiten georganiseerd. Er stonden kraampjes met vis en andere zaken, zoals fluiten en toeters, waar veel kinderen op af kwamen. Men keek vooral uit naar het koekslaan, waar mannen, maar ook kinderen hun krachten op konden beproeven: twee mensen sloegen op een langwerpige peperkoek, die op een blok hout met een gleuf was geplaatst. Degene die erin slaagde de koek doormidden te slaan had gewonnen. Er waren die dag volop peperkoeken verkrijgbaar en natuurlijk bracht iedere man een "paardenmarktkoekje" mee voor moeder de vrouw.

Tot vlak na de tweede wereldoorlog heeft deze markt zich kunnen handhaven. Maar nog heel lang, toen de paardenmarkt zelf reeds was verdwenen, werd de peperkoek nog op de derde woensdag van augustus in de handel gebracht. En zelfs op het einde van de 20ste eeuw is nog een enkele paardenmarkt georganiseerd!

Werk in de hoefmederij. Hoefsmid Hermanus Franx kijkt rond 1915 toe hoe zijn knecht het paard beslaat (Collectie L. Franx)

Herinneringen van M. Boon

“In die tijd kwamen veel boeren ’s morgens vroeg per fiets of stapvoets met paard en wagen, ofwel brikken, naar het dorp toe. Voor in het Lagereinde (Dorpsstraat na de Stationsstraat) werden de wagens en fietsen gestald en voor enkele stuivers, soms centen en dubbeltjes ter bewaring afgegeven. De paarden voor de markt kregen een rood stempel op hun hoeven. Verderop konden de paarden en veulens worden vastgebonden aan lijnen die met palen in kokers in de straat waren bevestigd. De veulens stonden toen op de Leidsewallen bij het postkantoor. Het was een drukte van belang met kooplui, die kwamen van heinde en ver om een paard of veulen te kopen of te verkopen. De koop werd bezegeld met handengeklap. De paarden moesten dan een eindje lopen tussen de mensen door, maar daar waren de meeste mensen wel aan gewend. Ook werd er koek geslagen door jonge mannen, meest peperkoeken, de stukken vlogen overal heen, die werden door de jongelui gretig opgepeuzeld. Overal stonden kramen in poorten en stegen, allerlei snoep en drank werd daar verkocht. Al met al was het een dag om telkens weer naar toe te leven”.

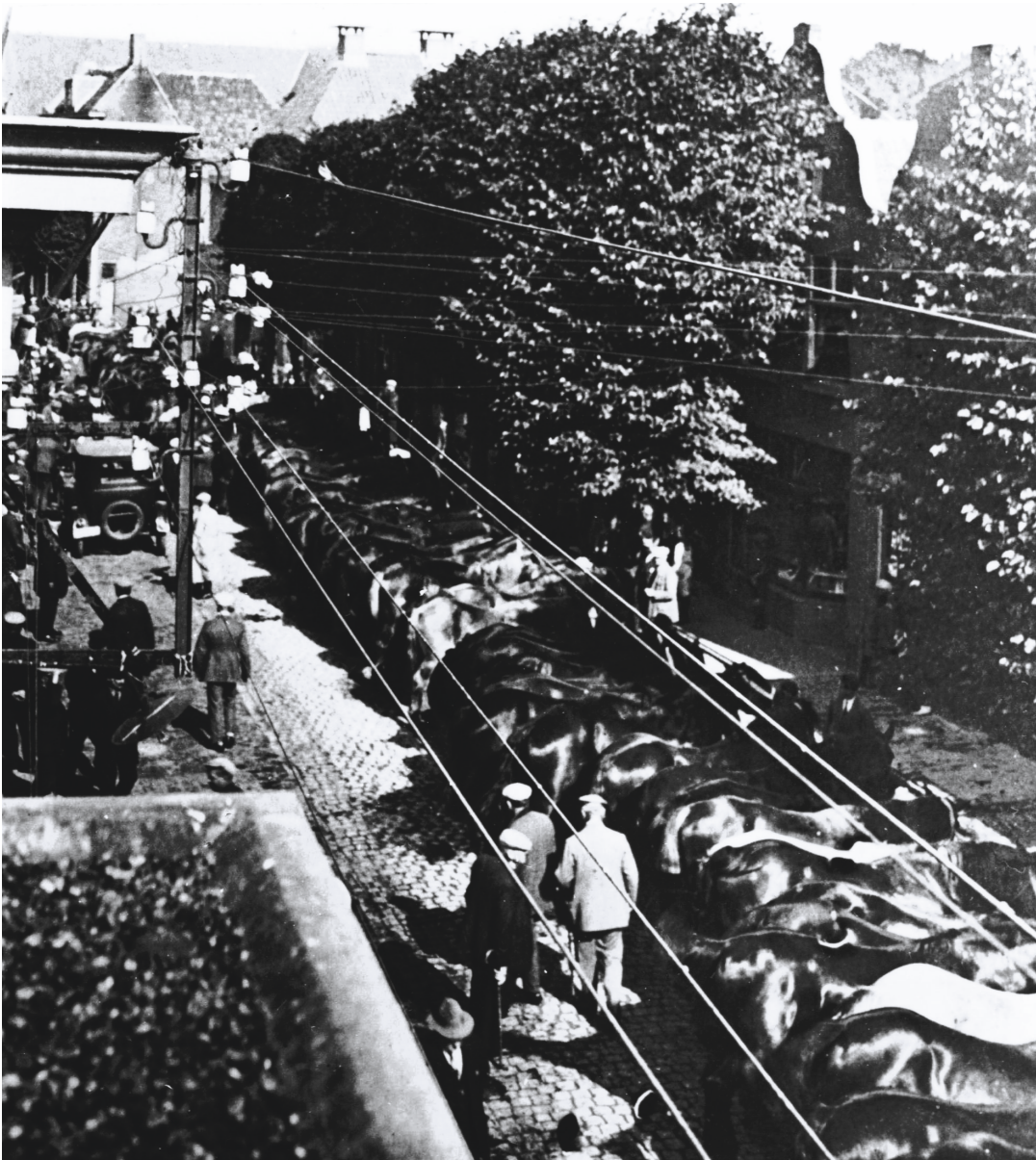
1988: de paardenmarkt terug van weggeweest

Reeds in 1976 werd erover gesproken om de traditionele Zoetermeerse paardenmarkt weer tot leven te roepen. Het gemeentebestuur voelde wel voor het idee, maar wilde eerst inzage hebben in de financiële opzet. Al met al duurde het nog tot 1988 voordat het eindelijk zover was. De Zoetermeerse editie van de Haagsche Courant 19 mei 1988 meldde hierover het volgende: “Na tientallen jaren wordt er weer een paardenmarkt gehouden in de Dorpsstraat. Het feit dat oud-Zoetermeersers er al weken warm voor lopen en ongeduldig naar de dag uitzien, lijkt te duiden op een uniek evenement. Zaterdag 21 mei is het zover. De paardenmarkt met allerlei ouderwetse aanverwante activiteiten zullen de Dorpsstraat voor één dag beheersen. ’s Ochtends vroeg zullen zo’n zeventig paarden worden aangevoerd, die op het plein naast de supermarkt zullen worden gestald. Behalve paarden zal ook kleinvee zoals schapen, konijnen en geiten worden aangevoerd. De paarden worden juist op het parkeerterrein neergezet omdat de eventuele kopers dan achter de supermarkt de ruimte hebben om een eindje met het paard te hollen. Een gebruik dat ervoor dient om te kijken of het dier gezond is en goed loopt. De paardenmarkt wordt zaterdagmorgen om acht uur geopend. Tot één uur wordt de meeste handel gedreven. De organisatie verwacht dat er zo’n dertig- à veertigduizend mensen naar Zoetermeer komen om het evenement van handjeklap, hinnikende veulens en paardevijgen mee te maken”.

“Poepsputten”: Herinneringen van Piet Roos, Henk Klos en Willem Bierman

Henk Klos: “Elke derde woensdag van augustus stond het dorp op zijn kop. ’s Morgens om een uur of half zes stonden we met het hele gezin al op de uitkijk. Als je flink tuurde kon je door de ochtenddauw de eerste boerenknechten zien aan komen lopen. Na de oorlog is er nog één keer een paardenmarkt gehouden en toen werden de paarden met wagens vervoerd. Maar voor de oorlog werd alles te voet gebracht”.

Piet Roos: “Zodra de knechten de Stationsstraat in kwamen, trokken wij, als 12-jarigen, degenen die met de fiets waren gekomen er zo’n beetje af. In de poorten tussen de huizen hadden we samen met de buurjongens een fietsenstalling gemaakt, waar men tegen betaling van enkele centen de fiets veilig kon stallen. En de meesten maakten daar wel gebruik van. Voor de kinderen betekende de markt toen ook handel. Als er wat centen waren verdiend aan de fietsen was het tijd voor pret en gingen we de markt op. Als we er bijtijds waren, konden we het vastleggen van de paarden nog meemaken. Dat gebeurde aan koorden die de avond tevoren waren gespannen tussen ijzeren palen. De paarden stonden werkelijk stijf tegen elkaar aan, met de hoofden naar de huizen toe. Voor zo’n standplaats betaalden de handelaren een kwartje”.

Paardenmarkt Dorpsstraat Zoetermeer, 1918-1922.

Henk Klos: “De handelaren waren voornamelijk boeren en zigeuners. Een paard had voor hen toen een grote economische waarde. Ook tal van handelaren kon niet zonder paard”.
Willem Bierman: “Zoetermeer stond voor de oorlog bekend als boterboerendorp. Een boterhandelaar had vooral belangstelling voor een “hit”, een vrij licht paard, dat gemakkelijk loopt, maar wel sterk is. De boeren kochten voornamelijk “Belzen”, de sterk gebouwde werkpaarden, die je nu nog wel in Zeeland kunt vinden. Een hit kostte toen, in 1935, ongeveer zestig gulden, een Bels iets meer. De zigeuners, die hier veelvuldig vertegenwoordigd waren omdat zij een kamp aan de Bleiswijkseweg bewoonden, hadden paarden nodig om de wagens te trekken. En zo ontstond een levendige handel!”

Piet Roos: “Als kind was je zeer geïmponeerd door de wijsheid van de boeren. Zij konden aan het hoofd al zien of een paard gezond was. Het paard werd ook in de bek gekeken, om het gebit te inspecteren. Ook werden de benen aan een grondig onderzoek onderworpen. Speciaal ingehuurd mannen liepen dan op de Leidsche Wallen een eind met het paard aan de halster,

terwijl de geïnteresseerde koper op een afstandje, leunend op zijn onafscheidelijke stok, stond toe te kijken. Als bleek dat een paard niet deugde ging de koop niet door en kwam de eigenaar er ook vrijwel niet meer van af”.

Willem Bierman: “Soms werd ook de oude Hermanus Franx, de paardensmid, er nog bijgehaald. Hij kon aan de hoeven zien of het paard goed beslagen was, er geen nagels in het vlees zouden groeien en of het paard geen rotstralen had. Dat was een ontsteking onder de hoef, ontstaan doordat er vuil in de stralen, plooiën, van de hoef waren gekomen”.

Henk Klos: “Op de paardenmarkt was verder genoeg te beleven. Het leukste voor ons was uiteindelijk toch het koekslaan. Dat gebeurde in de verschillende poorten en op de erven. Het spel was dat twee mannen het tegen elkaar opnamen, door om de beurt op een taaie, langwerpige koek te slaan. Die koek lag op een houten plaat met een gleuf erin. Degene die de koek precies boven de gleuf raakte sloeg hem doormidden en won. Zijn tegenstander moest hem dan een kwartje betalen, wat in die tijd een heleboel geld was.

Verder waren er natuurlijk de verschillende kraampjes, waar je met enkele centen al terecht kon. “Een fluitje voor een cent” was vroeger op de paardenmarkt te koop. Nu betekent dat zoveel als niets, maar voor ons was dat toen een hele rijkdom. Verder kocht menige bezoeker van de paardenmarkt een koek bij kruidenier Roos. Dat was traditie, zonder koek kon je eigenlijk niet terug naar huis. Het waren zachte koeken met gekleurde korrels en meestal een opschrift, bijvoorbeeld “uit liefde”, of “voor moeder”. Maar het allerleukste vond Henk Klos nog wel het schoonspuiten van de straat na afloop van de paardenmarkt: “Die vijfhonderd paarden laten namelijk heel wat vallen en dat werd na de markt, om ongeveer twee uur, met krachtige waterstralen van de straat gespoten. Als kind was het natuurlijk zaak flink nat uit dat waterballet te voorschijn te komen!”

Koekslaan tijdens de paardenmarkt. Leidsewallen, 1930-1935.

Bevrijdingsfeesten

Zoals op 5 mei 1795 in Zoetermeer feest werd gevierd toen de Fransen Nederland hadden bevrijd van de Oranjes, zo werd in 1913 op vele plaatsen in Nederland herdacht dat het 100 jaar geleden was dat Nederland bevrijd werd van de Franse overheersing. Dit ging overal met veel feestelijkheden gepaard. Ook in Zoetermeer werd dit laatste onafhankelijkheidsfeest uitbundig gevierd. Op verschillende plaatsen in Zoetermeer en Zegwaart werden vrijheidspoorten opgericht. De poort die bij het begin van het Zoetermeerse gedeelte van de Dorpsstraat stond was zelfs de originele poort die in 1813 was opgericht. Honderd jaar lang was deze bewaard in het Zoetermeerse brandspuithuis op de hoek van de Dorpsstraat en de Leidsewallen. De poort was geheel van hout en aan beide zijden had men beugeltjes aangebracht voor de vetpotjes, die, wanneer ze 's avonds werden aangestoken, door hun geflikker een fantastische aanblik boden. Het hele dorp liep uit voor de feestelijkheden, want zeker in het begin van de eeuw was er in de dorpen Zoetermeer en Zegwaart normaal gesproken weinig tot niets te beleven. Ondanks het slechte weer was de Zoetermeerse bevolking massaal op de been om de gebeurtenissen op de voet te volgen. Vele mensen namen deel aan de historische optocht, verkleed of niet verkleed, als Franse soldaat of als Hollandse strijder, te paard of lopend...

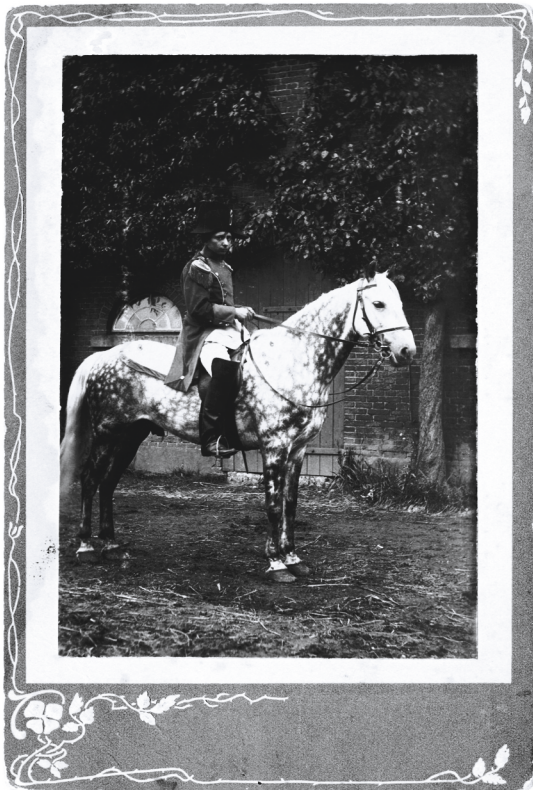
100 jaar onafhankelijkheid. Feest bij de losplaats aan Den Hoorn. Op het bord 'Het wapen van Den Hoorn', 1913.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog was in heel Nederland aanleiding tot het houden van bevrijdingsfeesten. Ook in Zoetermeer werd direct na de bevrijding een groot feest georganiseerd. Van 29 tot en met 31 augustus 1945 kon men meedoen aan diverse evenementen. Op het feestterrein aan de Vlamingstraat dat altijd voor dit soort activiteiten werd gebruikt, werd een groot openluchtspeel opgevoerd: "Het onverbeterlijke", dat speciaal voor deze gelegenheid was geschreven door de heren J. Kentgens en J.M. v.d. Meer. Daarnaast werd een bevrijdingsoptocht met praalwagens georganiseerd. Heel veel Zoetermeerse bedrijven en verenigingen namen deel aan deze optocht.

Het bevrijdingsfeest van 1970, 25 jaar na de bevrijding, was ook een feest dat bedoeld was voor alle inwoners van Zoetermeer. Als zodanig was het een echt volksfeest, een van de laatste echte volksfeesten, die in Zoetermeer hebben plaatsgevonden.

Op initiatief van het comité Viering Bevrijding is door de Oranjevereniging "Wilhelmina" een groots feestprogramma samengesteld. Behalve pret en jool werd ook gedacht aan de herdenking van hen die vielen voor de bevrijding van ons land. "O land gedenk de namen van die dapp' ren".

Op 30 april 1970, Koninginnedag, werd begonnen met een muzikale rondgang door de beide plaatselijke fanfarekorpsen "Kunst en Vriendschap" en "Harpe Davids". Daarnaast werd op deze dag een speciale kleutervoorstelling gegeven met aansluitend een poppentheater en goochelshow. Tenslotte werd een kinderpretmarkt gehouden en was er een programma voor ouderen. Op 4 mei was er een herdenkingsbijeenkomst en een film over de Tweede Wereldoorlog. Op 5 mei tenslotte werden wandelmarsen georganiseerd en vonden er diverse activiteiten plaats: onder andere rolschaatswedstrijden, stepwedstrijden, een puzzelrit, een monumenttocht georganiseerd door het Historisch Genootschap Oud Soetermeer. 's Avonds konden deelnemers aan een lampionoptocht, waarbij ook de fanfarekorpsen "Harpe Davids" en "Kunst en Vriendschap" weer van de partij waren.

100 jaar onafhankelijkheid: Jan van den Hoek in historisch kostuum, 1913.

Oranjefeesten

Oranjevereniging “Wilhelmina”

De oranjevereniging “Wilhelmina” was opgericht in 1901. Zij had zich ten doel gesteld alle verjaardagen van het koninklijk huis, in bijzonder die van Koningin Wilhelmina, op waardige en feestelijke wijze te vieren. En dat deed ze dan ook. Zij organiseerde jaarlijks oranjefeesten, die groots werden aangepakt en die vroeger werden georganiseerd op het feestterrein aan de Vlamingstraat (achter het woonhuis van de familie De Groot, Vlamingstraat 87), daarna aan de Dr. J.W. Paltelaan. Veel verenigingen deden mee. Iedere vereniging liet wel iets van haar kunnen zien. Daarnaast werden optochten gehouden en sportieve kinder- en volwassenen-activiteiten georganiseerd.

Eén van deze feesten aan het begin van de 20ste eeuw werd als volgt beschreven: “In begin september werd het oranjeveest gevierd ter ere van H.M. Koningin Wilhelmina, die op 31 augustus jarig was. Dit feest vond plaats op een weiland vooraan op de Voorweg. ’s Morgens gingen de kinderen van alle drie de scholen, gesierd met oranjelinten en vlaggetjes in optocht eerst naar de “Horre” (buurtschap Den Hoorn) en vandaar terug door de Dorpsstraat naar het feestterrein, waar kinderspelen werden gehouden afgewisseld met traktaties waartoe ook een portie poffertjes behoorde. Na de middag werden voor jongelui en volwassenen volksspelen georganiseerd waarbij het ringsteken met paard en tilbury ieder jaar een grote plaats innam. Voor dit ringsteken werden zweep en wagen met bloemen versierd”.

25

Dat de feesten wel wat geld kostten, blijkt uit een verslag van de viering van Koninginnedag 1922: de begroting was fl. 3000,-; De gemeenteraden van Zoetermeer en Zegwaart subsidiëerden resp. fl. 200,- en fl. 100,-.

Maar er werd ruim uitpakkt: een groot kinderfeest, met optocht, wedstrijden en een traktatie, een compleet “Concours Hippique”, een etalagewedstrijd, een voetbalwedstrijd, kermisachtige activiteiten, waaronder een schiettent en andere behendigheidsspelen, een circusje voor de kinderen en nog veel meer. Het geld moest natuurlijk binnenkomen van de volwassenen, want die konden niet op een droogje blijven zitten. Daarvoor werd een buffet ingehuurd en was een keur aan kramen opgesteld: een vistent, een fruittent, een eier-, zuur- en ijskraam, een chocoladetent

Oranjeoptocht langs de Perkstraat, 1970-1971
(Foto Aat Hoogland)

Oranjefeest voor kinderen, 1973-1977 (Collectie C.H. Zaal)

en natuurlijk een koekkraam. De koninginnedag werd besloten met vuurwerk en fakkels. Al met al moet het een geweldig feest geweest zijn!

26

Niet ieder jaar is echter het oranjefeest zo uitbundig gevierd. De krant "Nederland en Oranje" van 15 augustus 1914 roept op tot soberheid in verband met de "ernstige toestand vanwege het oorlogsgevaar": "Vooreerst ontbreken de noodige krachten door de mobilisatie. Vervolgens is de stemming van ons volk thans niet tot feestvieren geneigd — veeleer passen biddagen en ook dankdagen, omdat ons land en volk nog niet rechtstreeks in oorlogsgevaar verkeren". In verband met de financiële en economische toestand werden de oranjeverenigingen verzocht het geld, dat uitgespaard wordt door niet feest te vieren, te storten in de kas van steuncomité's of het Rode Kruis. "Dat zou volkomen in overeenstemming zijn met de wenschen en het schitterende voorbeeld van H.M. onze koningin. Op die wijze vieren wij het schoonst haar verjaardag".

Een hoedje en een toeter

Gedurende de zeventiger jaren waren de oranjefeesten in Zoetermeer enorm populair. De heer Ger van Achteren, die in deze jaren zeer actief was zegt hierover het volgende: "De Oranjevereniging was oorspronkelijk een vriendenclub. Alle lagen van de bevolking waren hierin vertegenwoordigd. Veel middenstanders droegen hun steentje bij en zorgden ervoor dat de oranjefeesten een succes werden".

De Oranjevereniging zorgde voornamelijk voor de coördinatie van de oranjefeesten. De dag begon altijd met een aubade aan de koningin. Kinderen van de scholen togen om 8.30 uur 's morgens in optocht naar het huis van de burgemeester en zongen daar. Na afloop trokken de kinderen, voorafgegaan door de muziekkorpsen "Kunst en Vriendschap" en "Harpe Davids", door Zoetermeer om de mensen te wekken. Het eindpunt was het feestterrein aan de Dr. J.W.

Wedstrijden met modelvliegtuigen, georganiseerd door het Oranjecomité. Burgemeester Wegstapel kijkt toe, 1973-1977 (Collectie C.H. Zaal)

Paltelaan. De kleuters gingen uiteindelijk terug naar de scholen voor een eigen feestprogramma, met poppenkast, touwtjespringen, kleurwedstrijden en hoelahoep. “Nog wekenlang hingen de kleurplaten vastgeplakt op de ruiten van de scholen!”. De kinderen kregen die dag allemaal een plastic draagtas met daarin een hoedje, een toeter en diverse versnaperingen, die ter beschikking werden gesteld door bedrijven in Zoetermeer. Ger van Achteren: “Het was allemaal afhankelijk van particuliere initiatieven. We reden met vrachtwagentjes naar Baarle Nassau om inkopen te doen. Alles werd opgeslagen in de boerenschuur van Cor van Hilten. We waren zes weken lang bezig om de benodigde tassen voor de scholen te vullen! Ook de chocomel die Nutricia gratis ter beschikking stelde werd daar opgeslagen”.

Ook werd op die dag de “Oranjetoct” gehouden, een wandeltocht van 3, 5 of 7 kilometer, al naar gelang de leeftijd. Medewerkers van de Oranjevereniging hielpen mee, maar ook bijvoorbeeld de gymnastiekvereniging “Pro Patria”. Er werden eigen medailles geslagen. Chocomel van Nutricia werd uitgedeeld tijdens de route. Ieder jaar namen tussen de 1200 en 1500 mensen deel aan deze wandeltocht!

De optochten startten altijd vanaf het Piet Heinplein. Kinderen kwamen verkleed aan de start, met versierde fietsen, later ook met versierde kinderwagens en zeepkisten. Er was een jury. De winnaars van die dag liepen het halve dorp door, uiteraard met de muziekkorpsen “Kunst en Vriendschap” en “Harpe Davids” voorop.

Rolletje pepermint

De programma's voor ouderen werden eerst georganiseerd in “De Meerbloem”, daarna in “Het Trefpunt” en tenslotte in het Centrum van de Gereformeerde Kerk aan de Stationsstraat. Bejaarden die niet goed ter been waren, werden opgehaald door leden van het Oranjecomité. Er werd altijd een gevarieerd programma aangeboden: conferenciers, zangers/zangeressen, goochelaars enzovoort. Ger van Achteren weet hier nog over te vertellen: “Iedereen kreeg iets te

Boegsprietlopen aan de Delftsewallenwetering,
1970-1975 (Foto Aat Hoogland)

Verder werden op de beschikbare voetbalvelden in Zoetermeer vaak nog andere wedstrijden gehouden, zoals motorcross—met zijspan races, wedstrijden met modelvliegtuigen en parachutespringen. In het Wilhelminapark werden wedstrijden met modelspeedboten gehouden. Hier was ontzettend veel belangstelling voor.

's Avonds was er ter afsluiting van de dag altijd het traditionele vuurwerk.

drinken aangeboden. Als het feest afgelopen was, kreeg iedere oudere altijd bij het weggaan een rolletje pepermunt. Na een aantal jaren werd besloten dit te schrappen. Je had de kritiek moeten horen die hierop kwam!”

Voor de traditionele lampionoptocht werd ieder jaar gratis een kraam ter beschikking gesteld op de Zoetermeerse markt. Daar werden door leden van het Oranjecomité lampionnen verkocht voor fl. 0,75 per stuk. De optocht zelf was altijd 's avonds. Honderden kinderen met hun ouders liepen mee, uiteraard weer voorop gegaan door de twee Zoetermeerse muziekkorpsen.

Boegsprietlopen

Boegsprietlopen is jarenlang een onderdeel geweest, dat onlosmakelijk verbonden was met de oranjefeesten. Zo werd het boegsprietlopen aangekondigd: “De traditionele sensatie van de zomerfeesten ontbreekt ook nu weer niet op het programma van de Oranjevereniging. De boegsprietlopers en –loopsters zijn er uiteraard op gebrand om in de snelst mogelijke tijd heen en weer over de akelig gladde boegspriet te “lopen”, maar belanden nogal eens capriolend in het water. Veel strijd, hilariteit en vermaak, wanneer moet worden uitgemaakt wie de Delftsewallenwetering achter het Bejaardencentrum het snelst over een boegspriet kan oversteken!” Ook op het boegsprietlopen kwamen vele honderden mensen af. Ger van Achteren vertelt hierover: “Voor het boegsprietlopen werd een stellingpaal van een heistelling gebruikt. Aan-nemersbedrijf Smit stelde ieder jaar gratis zo'n paal ter beschikking. Deze paal werd dan opgehaald door de landbouwtrekker van Cor Smit, maar het was ieder jaar een heel gesjouw”.

25-jarig regeringsjubileum van Koningin Juliana

Toen Juliana in 1973 25 jaar koningin was, werd het plan opgevat een groot feest te organiseren voor de gehele Zoetermeerse bevolking. Een feestcomité werd gevormd en plannen gesmeed. Wat de financiën betreft ging het nog bijna mis. De gemeente was namelijk gewend per inwoner een gulden te geven voor grote feesten. Met het toenmalige aantal inwoners kwam men dus aan een bedrag dat men mocht besteden van fl. 25.000,-. Maar met alle plannen (o.a. een wagenspel en een concert) had men minstens fl. 50.000,- nodig! Uiteindelijk heeft de heer Brinkers van de Brinkersfabrieken het ontbrekende bedrag erbij gelegd met daarbij de volgende woorden: “Meneer de Wethouder, een goed volksfeest is een monument in de harten van velen”. En zo kon het feest dus van start gaan. Onder meer werd een popconcert georganiseerd, waar 7000 jongeren bij aanwezig waren, gezeten op de grond in het Vernèdepark. Daarnaast werden in de verschillende wijken barbecues gehouden en werd een feestmiddag voor ouderen georganiseerd in de Morgensterkerk. In alle wijken werden verder spelen voor de kinderen georganiseerd.

Eén van de evenementen bij het feest in 1973 was tevens de tentoonstelling in de Nicolaas-

school, die was georganiseerd door het Historisch Genootschap Oud Soetermeer. De toenmalige burgemeester, de heer Wegstapel, opende deze tentoonstelling.

Herinneringen van Cas Fischer

“Het meest bijgebleven van het feest in 1973 is het feestelijke gevoel, het gevoel dat de groep bij elkaar hoorde. Zelfs de gemeentelijke politiek was zo onder indruk van het massaal vreugdevolle, van de saamhorigheid die er toen zo heel erg was, dat men in de Commissie Culturele Zaken alle moeite heeft gedaan om zo iets voort te zetten. Want werkelijk, het was een stukje gemeenschap, dat is mijn belangrijkste herinnering aan dit feest. Mogelijk zou 1995, de viering van 50 jaar bevrijding, nog eens aanleiding kunnen zijn voor een echt volksfeest in Zoetermeer”, aldus Fischer in 1993.

Koninginnedag nu

De Oranjevereniging had nog jaren op dezelfde voet verder kunnen gaan. Maar de stad werd te groot, Zoetermeer groeide te snel. De schaalvergroting en de grotere verantwoordelijkheid waren voor de Oranjevereniging, die eigenlijk meer een vriendenclub was, niet meer te behappen. In 1976 besloot de vereniging dan ook de organisatie en de financiële afwikkeling van de feesten over te dragen aan de Gemeente Zoetermeer. Daarnaast werden meer en meer door de buurtverenigingen van de verschillende wijken festiviteiten in de wijk zelf georganiseerd.

Nog altijd is Koninginnedag een feestdag. Bij weinig andere feesten trekt de Nederlandse bevolking er zo massaal op uit als op Koninginnedag. In elk wijkcentrum en van de Dorpsstraat tot in het verste puntje van het Stadshart staan tentjes, viert men feest en is het overall druk. Een dergelijk lang lint van lopende, maar meestal schuifelende mensen, zie je verder alleen bij de wandelvierdaagse!

Kinderen staan klaar voor de traditionele Oranje-optocht, 1973-1977 (Collectie C.H. Zaal)

Kermis

De kermis speelde een belangrijke rol in het Nederlandse volksleven. Elke plaats had zijn eigen kermis, maar die van de grote steden waren het meest populair en trokken mensen uit de wijde omtrek aan. In hun zondagse kleren en opgesierd met doeken, gespen en kant trokken de boeren naar de stad om feest te vieren. Soms ging het er niet al te zachtzinnig aan toe. Al in het jaar 1531 zag keizer Karel V zich door de talrijke vechtpartijen en ongelukken, die de hele zomer door op jaarmarkten en kermissen plaatsvonden, genoodzaakt om hun duur tot één dag te beperken. De kermissen waren echter de grootst denkbare vermaken in vroeger tijden. En er was dan ook niemand die ongevoelig bleef bij heel dat bonte spektakel waaraan ieder zich met hart en ziel overgaf!

Ook in Zoetermeer was het kermisgebeuren al honderden jaren een populair tijdverdrijf! Volgens het “Aardrijkskundig woordenboek” van A.J. van der Aa uit de 19de eeuw werd in Zoetermeer en Zegwaart de kermis altijd gehouden op de tweede maandag na Maria Geboorte (8 september), dus op z'n vroegst op 16 september.

Hoe het er precies toeging op de kermis in de 18de eeuw is moeilijk na te gaan, omdat er geen ooggetuigenverslagen bewaard zijn gebleven. Omdat de plaatselijke overheid zich echter met de openbare orde bemoeide, zijn er wel wat documenten overgeleverd, die enig inzicht kunnen bieden. De inwoners vierden natuurlijk een week lang feest, dansten, werden dronken en aten lekkere dingen. In de herbergen traden speelmannen op, de kastelein organiseerde een harddraverij of kolfspelen. De kermisgasten zullen zich met hun waren hebben verspreid over de Dorpsstraat, met als middelpunt het plein bij de Oude Kerk. De kerk was toen nog een openbaar gebouw, eigendom van het dorp, en het plein ervoor was een openbare ruimte. Aan de westkant konden schippers aanleggen, want de Wallenwetering liep toen nog dwars over de Dorpsstraat. Aan de andere kant stonden stenen visbanken, waarop vis verkocht werd en in de hoek stond het brandspuit-huisje. Achter de kerk was het kerkhof, zoals nu nog. Daar kwam je alleen als het moest!

Co Kinkel (links) en Arie Roos op weg naar de kermis, 1967 (Collectie Arie Roos)

Zedeloos

Maar de feestelijkheden waren niet altijd tot ieders genoegen: de kerkenraad van de Hervormde Gemeente bemoeide zich regelmatig met de kermis. Alles wat aanstoot gaf, vooral als het door leden van de kerk was gegeven, was reden tot bespreking in de vergadering en het nemen van maatregelen! Toch was het kwaad niet altijd in te dammen. Jaarlijks was er kermis in het dorp en veelal konden de ouderlingen van de kerk niet veel anders doen dan verzoeken tot matiging en het uiten van verzuchtingen over zoveel ergerlijks!

In september 1802 besloot de kerkenraad om de dominee en twee ouderlingen naar de schouten van Zoetermeer en Zegwaard af te vaardigen met het verzoek om bij de aanstaande kermis zoveel mogelijk zedeloze en ergerlijke dingen te weren. In ieder geval zouden de kerkdiensten en de catechisatielessen niet mogen worden gestoord. In september 1806 vroegen ze hetzelfde en een jaar later weer!

Ik stond laatst voor een poppenkraam...

Uit het archief van het Plaatselijk Bestuur te Zegwaard” is ons uit de 18de eeuw nog het volgende verhaal overgeleverd:

Maria van Putten, weduwe van Michiel Duval uit Delft, wilde met haar poppenkraam in september 1780 naar de Zegwaardse kermis. Omdat ze tijdens de kermis overleed, bekommerden schout en schepenen van Zegwaard zich om haar spullen. Uit de rekening die daarvan bewaard is gebleven, blijkt hoe het haar vergaan is.

Maria stond blijkbaar eerst met haar kraam in Leiden, want Hendrik van Os uit Den Haag, koekkramer, leende haar geld om spullen in Leiden voor haar kraam te kopen. Ook schoot hij de vrachtkosten per marktschuit voor Maria en haar spullen voor. Met de wafelbakker Johannes Proteijn uit Den Haag regelde ze dat haar kraam in Zegwaard zou komen, want Hendrik en Johannes kwamen ook naar die kermis. In de kraam had Maria hulp van haar dienstmeid Sara Loup. Bij de koekkramer Pieter van der Roest uit IJsselstein, ook met zijn kraam in Zegwaard, leende ze een paar gulden en hij leverde haar ook nog zes vorken en een snuiter (kaarsendover). Van het geld kocht ze in ieder geval brood bij bakker Pieter Verkade en betaalde ze Gerrit Wintmeijer de pacht voor een standplaats op het kerkplein. Op maandag 18 september begon de kermis en Maria richtte haar poppenkraam in met toiletartikelen, snuisterijen en speelgoed, zogenaamde Neurenberger waren. Ze verkocht onder andere gespen, messen, scharen, kurkentrekkers, inktkokers, naaiklosjes, snuif-, tabaks-, poeder- en ouweldoosjes, borstels, brillenkokers, vuursteentjes, belletjes, knopen, potloden en horlogebandjes. Waaiers, spiegel-tjes, kettingen, brillen en fluiten behoorden ook tot haar boedel, maar de meeste indruk maakte het poppengoed:

- 24 houten paardjes
- een poppenlatafel en poppentinnekast
- een poppenaaidoos en twee poppenhuisjes
- houten hamers en klappers, rateltjes, een juk, rekjes en spuitjes
- poppenbakjes en –kopjes
- een toverkaart, rammelaars en doosjes
- een trommel en trommelstokken
- houten geweren
- molentjes
- 32 poppen en zeven kinder- of poppenstoelen
- zeven wagentjes, waaronder twee kruiwagentjes

Op dinsdag werd ze echter zo ziek, dat ze niet meer achter haar kraam kon staan. Ze werd opgenomen in het huis van Adolf Schipper, maar chirurgijn Jan van Harmelen kon al niet veel meer voor haar doen. Twee dagen later overleed ze. Schout en schepenen lieten haar kraam

Kermis bij het Silverdome, 2005 (foto P. Havenaar)

gespen en een paar zwarte knoopjes. De begrafenis vond enkele dagen later achter de kerk plaats. De burens uit het dorp droegen haar kist. Bij de begrafenis werd nog een beetje verteerd: een tonnetje bier, een halve pint jenever, wat koffie, klompjes (suiker), een langbrood, anderhalf pond kaas en melk. Voor papier en zwartlak voor de rouwbrieven werd nog anderhalve gulden uitgegeven. Daarmee eindigt het verhaal van Maria van Putten. De kermis ging gewoon door...

Kermis in de twintigste eeuw

Maar hoe het ook was in de vorige eeuwen: ook in de 20ste eeuw werd de komst van de kermis naar Zoetermeer nog uitbundig gevierd.

Zoals de traditie voorschreef werd ieder jaar door de Oranjevereniging in Zoetermeer in de maand augustus of september een zomerkermis georganiseerd. Vanaf 1975 werd deze kermis gehouden op het evenemententerrein aan de Osylaan. Daarvoor aan de Vlamingstraat op het weiland van Janus de Groot naast boer Glijnis en de parkeerplaats aan de Dr. J.W. Paltelaan bij het Vernèdepark. Aan de Osylaan was 4000 m² beschikbaar voor vermaak. Ger van Achteren kan hier nog het volgende over vertellen: "Vooral op het terrein van Janus de Groot en boer Glijnis was het vaak een natte boel. Als het weiland te nat was moest er eerst zand op gegooid worden. Nutricia stelde vaak houten pallets ter beschikking om droge looppaden te creëren. Het belangrijkste onderdeel van de kermis was natuurlijk de biertent! Een tent met daarin oude tafels en barkrukken. Hier kwamen de jongeren uit Zoetermeer en de omliggende dorpen, zoals Berkel, Pijnacker en Benthuizen bij elkaar. Natuurlijk ontbraken de traditionele vechtpartijen niet! Het was vaak een strijd tussen de jongeren onderling. De krachten werden gemeten, maar soms sloeg de vlam in de pan. Als het te dreigend werd, deelden we vaak maar een stel consumptiebonnen uit om de gemoederen weer een beetje te kalmeren!"

De exploitatie van de kermis was in die tijd ook in handen van de Oranjevereniging. De kermisexploitanten moesten pacht betalen om op het kermisterrein te staan. Het ophalen van de pacht ging niet altijd zonder slag of stoot. Ger van Achteren: "s Avonds moest de pacht opgehaald worden bij de kermiswagens. Maar vooral als het slecht weer was geweest en de inkomsten waren tegengevallen, had men niet zo'n zin om de pacht te betalen. De kermisexploitanten van de hele grote attracties vonden op een gegeven moment, dat zij maar geld toe moesten krijgen! Je liep ook vaak met heel veel geld op zak en dat was niet zonder gevaar. Niet veel mensen van het Oranjecomité hadden zin om dit klusje op te knappen".

Mede hierdoor en vanwege het feit dat de stad, en daarmee de verantwoordelijkheid, eigenlijk te groot werd, is door de Oranjevereniging besloten in 1976 de organisatie van de kermis over te dragen aan de Gemeente Zoetermeer.

bewaken en inventariseren. Maria had niet veel bij zich, behalve haar verkoopwaren: wat oude kleren en een paar potten en pannen, twee kandelaars, twee ijzeren vorken en een tinnen lepel. Een strooien hoed, een hoepelrok en een paar muilen konden geen dienst meer doen. Twee oude lakens gebruikten Adolf Schipper en zijn vrouw om de doods-kist te voeren, die de timmerman direct had gemaakt. In haar kist kreeg Maria een mutsje op en een neteldoekse doek om. Haar oude witte schortekleed diende als lijkwade. Haar zus Geertrui in Delft kreeg uit de kraam voor het kind van Maria een zwart slotje voor een dasje, een stel zwarte schoen- en broek-

De Wielerronde van Zoetermeer

De Wielerronde van Zoetermeer is in 1962 in feite ontstaan in de werkplaats van Teun Kinkel. Aad van Leeuwen schreef hier destijds over op: “Jan van Dijk (rijwiel- en bromfietshandelaar) kwam aan ons vragen of wij een wedstrijd voor gewone fietsen wilden organiseren. Bij mij kwam toen direct het idee van een wielervedstrijd op. Na enkele weken van hard werken is deze wedstrijd op poten gezet en ik hoop dat hij nog vele malen verreden zal worden!” De eerste Ronde van Zoetermeer werd gehouden op 5 september 1962. De wedstrijd was een onderdeel van de Zomerfeesten. Toenmalig voorzitter van de Oranjevereniging “Wilhelmina” A. Groenheyde sprak van een “goed georganiseerde wedstrijd met “heuse” wielrenners op een prachtig circuit in het Zeeheldenkwartier”. Er verschenen 50 renners aan de start, waarvan twee uit Zoetermeer. Er werden 50 ronden gereden, met een totale afstand van 62 km. Het parcours liep over de Karel Doormanlaan – Van Brakelstraat – De Ruyterstraat – Trompstraat – Karel Doormanlaan.

Deze eerste ronde viel zo in de smaak bij het publiek, dat de Oranjevereniging “Wilhelmina” besloot deze wedstrijd erin te houden. Voorzitter A. Groenheyde: “In het vervolg zou ik dan ook zelfs van de “traditionele” Ronde van Zoetermeer willen spreken, want wie zou niet graag zien dat dit sportgebeuren een traditie werd in Zoetermeer?”.

Tweede Wielerronde van Zoetermeer 1963. We zien onder andere Kroon, Trompert, Valentijn, Zoons, Jansen, V.d. Toolen, Baatenburg, Meijer, Kettenis, Ravensbergen. Er was een grote publieke opkomst (Collectie Fam. Van Leeuwen)

Tiende Wielerronde van Zoetermeer in 1971. Het peloton in De Ruyterstraat met onder andere Jan Hordijk, Bertus Stolle, Hennie van Gent, Cees Vermeulen, Ben v.d. Putten, Henk Cornelisse, Michel Bertou en Guus Zantingh (Collectie Fam. Van Leeuwen)

Sindsdien werd de ronde jaarlijks met stijgend succes gehouden en groeide uit tot een landelijk bekende wielerronde voor amateurs. Zowel nieuwelingen als amateurs deden hun best om tijdens deze ronde prijzen in de wacht te slepen. Er was een koers van 50 kilometer voor nieuwelingen en een koers van 100 kilometer voor amateurs. Niet alleen Zoetermeesters deden mee aan deze ronde: de deelnemers voor de amateur-wedstrijden kwamen uit heel Nederland.

Niet om den keizer zijn baard

Over de organisatie van de Ronde van Zoetermeer stond in het Nutricia maandblad uit 1967 het volgende te lezen: “Een buitenstaander heeft er weinig idee van hoeveel werk er aan het organiseren van een dergelijke ronde verbonden is. Allereerst moet een wielrenvereniging bereid worden gevonden mede te werken. De heren Aad van Leeuwen en vader Gerard van Leeuwen, de grote mannen bij de organisatie, hebben hiervoor de vereniging R.R.C. “Sparta” uit Den Haag bereid gevonden een licentie af te geven. Wielrenners moeten worden aangezocht en prijzen moeten beschikbaar komen. Want ook amateurs rijden niet “om de keizer zijn baard”. Een fors bedrag aan prijzen en premies moet er te verdienen zijn, anders komen ze niet. Voor de prijzen (een 20-tal) zorgt de Oranjevereniging. Voor de premies, waarvoor zij voor een bepaald bedrag garant moeten staan, zorgden de heren Van Leeuwen zelf. Vele zaken en personen moesten zij bezoeken, om hen te bewegen een premie beschikbaar te stellen”. Het Zoetermeerse bedrijfsleven en de middenstand steunden echter jaar in, jaar uit dit sportieve evenement.

In 1973 viel de 12de ronde van Zoetermeer samen met het jubileumprogramma ter gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van Koningin Juliana.

Tot die tijd werd de wielerronde steeds op hetzelfde parcours gereden: een snel, maar zwaar parcours. In 1973 werd het parcours gewijzigd. Start en finish waren in de Jan Hoornstraat. Verder reed men over de Rokkeveenseweg, Den Hoorn, Schinkelweg en Schoolstraat.

Misschien kwam het door de sfeer van het “oude dorp”, maar de belangstelling van de zijde van het Zoetermeerse publiek was altijd enorm!

Later werd het parcours uitgebreid van 1000 tot 1600 meter. Start en finish vonden plaats in de Da Costastraat. De route liep langs de Vondelstraat, Stationsstraat, Oranjelaan, Bernhardstraat, Irenelaan, Beatrixstraat, Oranjelaan, Marijkestraat. De opdracht voor de Ronde van Zoetermeer kwam altijd van de Oranjevereniging “Wilhelmina”, maar de technische organisatie van de wielervedstrijd is jarenlang in handen geweest van de familie Van Leeuwen. Eerst alleen de zoon, maar later ook vader Van Leeuwen, maakten zich elk jaar weer sterk voor het welslagen van dit sportieve evenement.

Vanaf 1976 kwam de organisatie van de zomerfeesten in handen van de Gemeente Zoetermeer, afdeling Welzijnszaken. In 1977 werd het “Comité jaarlijkse wielerronde” opgericht, waarvan Aad van Leeuwen, Arie Roos en John Lootens deel uitmaakten. Vanaf 1978 werd ook medewerking verleend door de pas opgerichte fietsvereniging “Zoetermeer '77”.

Nog altijd wordt de “Ronde van Zoetermeer” ieder voorjaar gereden. En duizenden mensen staan ieder jaar weer langs de kant van de weg om dit evenement te aanschouwen! Momenteel is de organisatie in handen van “Stichting Wielerpromotie Het Groene Hart”, waar Arie Roos nog steeds deel van uit maakt. Ongeveer 60 middenstanders sponsoren ieder jaar opnieuw deze wielerronde.

Elfde Wielerronde van Zoetermeer in 1972. De winnaar Herman Perfors krijgt de huldiging die hij verdient (Collectie Fam. Van Leeuwen)

Carnaval

Wat is nu eigenlijk carnaval?

Deze vraag is uiteraard vaak gesteld en hoeft niet altijd op dezelfde wijze te worden beantwoord. Carnaval kan namelijk voor iedereen een andere waarde hebben. Historisch gezien was Carnaval het laatste grote feest vóór de 40–daagse vasten. Ook in Zoetermeer werd rond 1500 Vastenavond al gevierd. Voordat het vasten begon, zette men de bloemetjes nog eens goed buiten. Misschien wel omdat men niet direct herkend wilde worden en zodoende een ander goed voor de gek kon houden, misschien omdat men tijdens het carnavalsfeest, die ene keer in het jaar, zich anders gedroeg dan in het dagelijks leven het geval was, ging men zich verkleden of zette men een masker op. Je kon je daardoor een ander mens voelen! Nu is Carnaval vooral een feest van mensen die zich willen amuseren, al of niet samen met anderen. Een heerlijke tijd van ontspanning! Pas als je het zelf hebt meegemaakt, kun je een beetje aanvoelen wat het eigenlijk is.

36

Zoetermeerse carnavalverenigingen

Vaak wordt gedacht dat Carnaval een feest is dat specifiek is voor het Zuiden van Nederland. Alleen beneden de grote rivieren kon men dit feest echt vieren! Toch heeft Zoetermeer in de zeventiger en tachtiger jaren twee bloeiende Carnavalsverenigingen gehad: de Carnavalsstichting “De Soetelieten” en in wijk Palenstein “De Palenbijters”.

De familie Spekman viert carnaval met De Soetelieten in “Het Trefpunt” in de Dorpsstraat. In het midden Jos Spekman met zijn vrouw Noor, november 1969 (Foto J. Spekman)

Carnaval 1979. Kinderraad van Elf, samengesteld uit leden van Pro Patria (Collectie “De Soetelieten”)

Een bestuurslid van “De Soetelieten” zegt in 1975 over het Zoetermeerse Carnaval het volgende: “Het gaat er helemaal niet om waar je bent geboren, maar veel meer wat voor soort mens je bent, hoe je instelling is. Net zo goed als je Zuiderburen hebt die een hekel hebben aan Carnaval, en die in de carnavaltijd het Zuiden ontvluchten, vind je hier echte carnavalsvierders. Iemand die het niet gelooft, komt maar eens een avondje met ons meedoen, dan is hij binnen de kortste keren overtuigd!”. “Over het algemeen komt in het Zuiden het Carnaval uit de mensen zelf; ook een enkeling kan zich daar in zijn eentje best amuseren. Hier moet het feest wat meer op gang gebracht worden, men moet kennelijk even over een drempeltje geholpen worden. Onze belangrijkste taak is dan ook om daarvoor te zorgen”.

“De Soetelieten”

De Zoetermeerse Carnavalsstichting “De Soetelieten” was een stichting die tot doel had activiteiten op sociaal, cultureel en jeugdgebied te steunen of te ontwikkelen. Een vrij ruime doelstelling dus, die de stichting trachtte waar te maken door onder meer het organiseren van carnavalsactiviteiten. De stichting werd opgericht in september 1969 door A.C. Oosterveen en B. van Breukelen. Aangezien een stichting geen leden kent, had “De Soetelieten” die ook niet. Wel een bestuur, bijgestaan door een organisatiecommissie, de “Raad van Elf”, later ook wel de Senaat genoemd.

De carnavalsvereniging organiseerde jaarlijks een aantal feestavonden. In het Streekblad van 31 oktober 1975 staat hierover te lezen: “Elke avond gebeurden er andere dingen. Hoogtepunten waren onder meer de installatie van de prins, ontvangst en optredens van andere verenigingen en het uitreiken van onderscheidingen aan burgers die zich op de één of andere wijze hadden ingezet voor de bevolking van Zoetermeer. De avonden werden gevuld met aangepaste muziek, waaronder concerten van fanfare-orkesten. Onze feesten werden allemaal gehouden in “De Meerbloem” in de Dorpsstraat”. Daarnaast werd jaarlijks een speciaal kindercarnaval georganiseerd, compleet met een groots opgezette carnavalsoptocht.

Aan het begin van de carnavalsperiode werd de sleutel van de stad Zoetermeer overgedragen aan Prins Carnaval. Dit gebeurde door de burgemeester, soms door de loco-burgemeester. Naast het kindercarnaval en de grote carnavalsavond was de jaarlijks gehouden optocht een grote publiekstrekker. Veel praalwagens reden door Zoetermeer, vaak prachtig versierd, waarbij ook veel Zoetermeerse bedrijven en verenigingen van de partij waren. Een groot aantal bedrijven sponsorde dit evenement, waardoor het ieder jaar weer een groot spektakel was, dat veel mensen op de been bracht.

Ook voor de medemens

“De Soetelieten” maakten niet alleen leut, maar bekommerden zich ook om hun medemens, die daar niet direct toe in staat was of de mogelijkheden daartoe niet had. Zo adopteerden zij in 1975 de “Stichting ter behartiging van de Belangen van Verstandelijk Gehandicapten voor Zoetermeer en omstreken” en doneerden jaarlijks een deel van de opbrengst aan dit goede doel. Jaarlijks werd dan ook voor ouderen en voor lichamelijk en geestelijk gehandicapten een speciaal carnavalsfeest georganiseerd. Zo staat in het carnavalsblad van 1985 nog het volgende vermeld: “Carnaval vieren is je zorgen tijdelijk opzij zetten en vergeten, opdat men “fris” de problemen van alledag tegemoet kan treden. De “Soetelieten” rekenen tot hun taak bepaalde groepen in de samenleving deelgenoot te maken van de bevrijdende werking die van het carnaval uitgaat. Dit jaar organiseren wij voor de 15de keer in Soetelande een carnavalsfeest voor onze bejaarden en gehandicapten”. Dat het de Soetelieten ernst was, blijkt wel uit de opwekkende namen die aan het carnaval voor ouderen werd gegeven: “Blij bejaard is goud waard” (1985) en “Carnaval maakt jong van hart” (1986)!

Ook deze carnavalsfeesten werden mede mogelijk gemaakt door sponsorgelden van diverse bedrijven.

In het Streekblad van 31 oktober 1975 blikt Prins Carnaval Koos den Eerste terug op het carnaval van de afgelopen jaren: “Ik keek even achterom naar Carnaval 1973/1974 en 1974/1975, naar twee prachtige seizoenen met De Soetelieten. Als Prins Koos den Eerste mocht ik de heerschappij voeren over het Rijk Soetelande (zoals Zoetermeer gedurende de Carnavalsperiode heet), met zijn vele carnavalminnende inwoners. Heerlijke feestavonden, een grandioze optocht, een reuzegezellig Kindercarnaval, een leuk bezoek aan De Damzwabbers in Leidschendam, een uitstapje naar De Boergoenzers in Rotterdam, met zeven collega-Prinsen in één zaal, allemaal hoogtepunten! Twee jaren gingen voorbij. Op 7 november 1975, om elf minuten over elf, zal ik mijn scepter overdragen aan mijn opvolger. Wie zal het zijn? Hoe zal hij zich noemen? Ik wens hem in elk geval een geweldig carnavalesk regeringsjaar toe!”.

Carnavalsvereniging “De Palenbijters”

De belangstelling voor het Carnaval in Zoetermeer werd halverwege de zeventiger jaren zo groot, dat men er in 1975 in de wijk Palenstein toe overging een tweede carnavalsvereniging op te richten: “De Palenbijters”. De Palenbijters beperkten zich hoofdzakelijk tot de wijk Palenstein en kwamen bijeen in de ruimte “Onder de Toren”. Zij hadden een eigen “Prins” en eigen feesten maar deden mee in de gezamenlijke carnavalsoptocht. Hier zag men dus twee prinsen: de Prins van Soetelande en de Prins der Palenbijters! Daarnaast waren de Palenbijters met De Soetelieten en de Stichting Doewiets de organisatoren van het kindercarnaval.

Toch zouden deze carnavalsverenigingen niet het eeuwige leven hebben. Met de groei van Zoetermeer werden de festiviteiten meer en meer naar de wijken toegetrokken. De grootschalige optochten werden te duur en de interesses kwamen elders te liggen. “De Soetelieten” is nu een slapende vereniging. Maar wie weet... Misschien staat er ooit nog eens een Zoetermeerse Prins Carnaval op en komt Soetelande weer in de ban van “de leut”...

Prins Gustav I met zijn Raad van Elf, 1981 (Collectie “De Soetelieten”)

Loterij

Veel mensen zouden weigeren om ook maar een kwartje in een fruitautomaat te werpen, omdat ze een hartgrondige hekel aan gokken hebben of omdat ze het simpele rekensommetje kennen waaruit blijkt, dat de kans om de jackpot te winnen astronomisch klein is. Toch kopen dezelfde mensen doodleuk een lot in de staatsloterij, zonder te beseffen dat een loterij evengoed een gokspel is, met dezelfde minimale (en statistisch bijna te verwaarlozen) kans op het winnen van de hoofdprijs. Het idee alleen al, om met een paar euro een prachtige prijs te winnen is blijkbaar zo aantrekkelijk, dat ze elke maand graag een paar loten kopen!

De loterij is geenszins een nieuw verschijnsel, integendeel zelfs. Dit vermaak ontstond waarschijnlijk al in het begin van de vijftiende eeuw en aan het begin van de zeventiende eeuw was het een van de populairste volksvermaken geworden.

Als men geld bijeen wilde brengen voor een nieuwe kerktoeren of een nieuw weeshuis, werd er toestemming gevraagd om een loterij te houden en na goedkeuring toog men aan het werk. Overal in de stad of in het dorp werden plakaten opgehangen met daarop een tekening van het nieuwe gebouw, een lijst van de te winnen prijzen en de prijs van de loten. Die waren meestal erg goedkoop — slechts een paar stuivers — zodat zelfs de armsten mee konden doen. De rijken werden overgehaald om een groot aantal loten te kopen, door een prijs in het vooruitzicht te stellen voor degene die de meeste loten kocht.

Loterij redt Zegwaart in 1704

Het niet erg welvarende dorp Zegwaart was rond 1700 bijna failliet. Vooral 1680 ging de annalen in als een zwart jaar. De belastingdruk was te groot geworden. Veel land stond door het weggraven van turf onder water en boeren trokken weg, waardoor er nauwelijks belastinginkomsten waren. Men wilde graag het land waar zich nu Rokkeveen en Oosterheem bevinden dan ook droogmalen, maar men kreeg dat niet voor elkaar. Het leidde uiteindelijk tot een faillissement, en het was verwonderlijk dat het dorp jaar na jaar uitstel van betaling kreeg. Maar in 1704 was voor de “overheid” de maat vol. De schout kreeg te horen dat hij “ingelegen” zou worden, wat zoveel betekende dat hij werd overgebracht naar een hotel in Leiden en daar moest blijven tot de schuld voldaan was. Welke illustere figuur op het idee kwam een loterij op te zetten om de benodigde gelden bijeen te krijgen, zal wel nooit meer te achterhalen zijn. In elk geval gebeurde het zo. Er werd octrooi aangevraagd om een provinciale loterij te houden. En het werd een grandioos succes! Tot in Amsterdam en Haarlem werden loten verkocht. Zegwaart, hoewel nog steeds arm, was uit de schulden...

Loterij voor nieuwe uniformen “Kunst en Vriendschap”

Een loterij kan veel geld in het laatje brengen. Dat men echter voorzichtig moet zijn met het aantal loten, dat wordt uitgegeven, bewijst het volgende verhaal uit 1972: “Om de jeugdafdelingen van de muziekvereniging “Kunst en Vriendschap” van uniformen te

voorzien start een groot opgezette loterij. Iets te groot opgezet zelfs, want onder de 9000 Zoetermeerse huishoudens zouden 8000 loten à één gulden per stuk moeten worden verspreid. Vlak voor de verloting blijken er nog 3000 onverkochte exemplaren te zijn. Publiciteit in de Rijnlandsche Courant zorgt ervoor dat de lezers van dit dagblad 1600 loten afnemen. Via het bejaardenhuis “De Morgenster” worden nog eens 150 loten afgezet. Een plaatselijke ondernemer, de heer Duiniveld, zorgt voor grote opluchting bij het bestuur, als hij in samenwerking met een grote benzinemaatschappij het restant wil opkopen. Het dringend noodzakelijke geld komt zo toch nog binnen!”

Loterij in Zoetermeer

Van café-restaurant “De Gouden Leeuw” weten we, dat deze locatie behalve voor het opvoeren van toneelstukken ook zeer geschikt was voor het houden van loterijen. Er bestaat nog een foto uit 1925, die laat zien dat daar een loterij werd georganiseerd ter gelegenheid van de harddraverijvereniging “Hippos” te Zoetermeer-Zegwaart. Ook van herberg “De Jonge Prins” is bekend, dat in vroeger tijden daar regelmatig trekkingen van loterijen werden gehouden.

Loterijvereniging

Op 9 februari 1934 werd in Zegwaart de loterijvereniging “De Vergulden Niet” opgericht. Deze oprichting vond plaats in het café “Ons Genoegen”, waarvan Toon van Fraassen de eigenaar was. Eén van de doelen van de vereniging was het winnen van de hoofdprijs in de Staatsloterij! In het reglement uit die tijd stonden 9 artikelen, waarin men onder andere het volgende kan lezen: “Het doel der vereeniging is door maandelijksche bijdragen van fl.1,00

Loterijclub “Begeerte Naar Weelde” naar aanleiding van het 50-jarig bestaan in 1984, Driesprong aan de Dr. J.W. Paltelaan. Zittend v.l.n.r. Leen Bontenbal, Leen Muilwijk, Henk van de Vooren. Staand v.l.n.r. Dick Kuhlman, Cock Reeuwijk, Barend Klos, Koos Moers, Bertus van der Most, Hugo Scholten, Wim Molenaar, Hans Kerkdijk, David Nieuwenburg, Arie Westhoek, Leo Vollebregt (Collectie Hans Kerkdijk)

zooveel loten of halven loten te spelen als de kas toelaat"; "Eenmaal per maand wordt een vergadering belegd waarin de stand der kas wordt bekend gemaakt. Elk lid is verplicht de vergaderingen te bezoeken. Ieder lid die zonder wettigen reden en zonder kennisgeving daarvan in gebreken blijft wordt gestraft met een boete van 25 cent welk bedrag ten goede komt voor een eens per jaar te houden feestavond". En "wanneer een lid mocht komen te overlijden komt zijn aandeel in de kas aan zijn nabestaanden ten goede".

De loterijclub bestond uit maximaal 15 leden van het mannelijk geslacht. Dat kwam omdat er bij de oprichting 15 mannelijke Zoetermeerse (Zegwaartse) "notabelen" aanwezig waren. Het eerste bestuur van de loterijvereniging bestond uit de heren M. v.d. Goes (voorzitter), W. v.d. Wees (secretaris) en J. van Stein (penningmeester).

Maandelijks werd de contributie geïnd. Het hebben van veel geld in kas was soms aanleiding tot zorg bij de penningmeester. Hij verklaarde dan ook in maart 1934: "dat hij niet genegen is om in onverschillig welke auto ook in te stappen en dit ook geweigerd heeft, daar hij bang is dat hij ontvoerd en beroofd zal worden!" De secretaris vraagt daarop "of het niet gewenst is de penningmeester een bewaker mee te geven om hem tegen overvallen te beschermen". De voorzitter deelt zelfs mee "dat de penningmeester een revolver kan krijgen van de vereniging indien hij zulks noodig acht". Maar de penningmeester, toch niet voor een kleintje vervaard, merkt op "dat hij het zonder revolver en zonder bewaker wel af kan".

Gedroomd over de grote prijs die zou vallen werd er natuurlijk ook in 1934! Toon van Fraassen gaf te kennen "dat hij zijn deur zal sluiten en een ieder die toegang tot zijn café wil hebben zal dan genoodzaakt zijn een ruit in te slaan en zich zodoende naar binnen werken waar hem dan gratis bier verstrekt zal worden".

In de loop van de tijd werd de naam van de naam "De Vergulden Niet" gewijzigd in "Begeerte Naar Weelde", maar de negen artikelen uit de statuten ten tijde van de oprichting van de loterijvereniging bleven onverminderd van kracht. Rond 1990 werd er zelfs een artikel aan toegevoegd: voor elke fl. 100,- prijs (exclusief eigen geld) werd een rondje gegeven uit de kas! Dat de loterijclub naast het kopen van loten toch voornamelijk een gezelligheidsvereniging was, blijkt wel uit de bewaarde notulenboeken: veel plezier, veel gelach en vooral veel borreltjes! Veel discussies tijdens de maandelijkse vergaderingen gingen vooral over het aantal rondjes, dat iemand nog moest geven! Het was dan ook niet verwonderlijk, dat veel leden jarenlang lid bleven en pas in uiterste noodzaak hun lidmaatschap opzegden. Zo is de man van het eerste uur, Toon van Fraassen, 30 jaar lid geweest. Ook ging vaak het lidmaatschap over van vader op zoon.

Was de loterijclub oorspronkelijk een vereniging uitsluitend voor inwoners van de dorpen Zoetermeer en Zegwaart, op den duur was dit niet meer vol te houden. Door een dalend aantal leden en een teruglopende contributieopbrengst werd in 1982 voor het eerst een voorzitter benoemd, die niet in Zoetermeer was geboren. Sindsdien is de club weer onveranderd op volle sterkte (15 leden). Valt er om wat voor reden dan ook een plaats open, dan wordt die zo snel mogelijk opgevuld, mits in ieder geval alle leden de kandidaat zien zitten.

De vergaderingen vinden ook nu nog, na ruim 70 jaar, zonder onderbreking eenmaal per maand plaats. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog gingen de vergaderingen gewoon door. De toenmalige voorzitter Wim Oudshoorn zei hier destijds over: "In de mobilisatietijd was zelfs de commandant van de hier gestationeerde legeronderdelen lid van onze club!".

Momenteel wordt er vergaderd in lunchroom "Adio", maar daarvoor kwam de loterijvereniging onder meer bijeen in zwembad "De Driesprong" aan de J.W. van Paltelaan, "De Jonge Prins", "Het Soetermeersch Koffiehuis" en café "Ons Genoegen".

De loterijvereniging is heden ten dage dus nog steeds springlevend. De vereniging biedt gezelligheid en vermaak, maar de leden blijven hopen eens een grote prijs in de wacht te slepen! Een droom die misschien ooit werkelijkheid wordt...

Muziekvereniging “Kunst & Vriendschap”

Heel veel muziekverenigingen in Nederland zijn aan het eind van de 19de eeuw opgericht ter gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina in 1898. Dat kan ook gezegd worden van de oudste muziekvereniging van Zoetermeer: “Kunst & Vriendschap”. De geschiedenis van “Kunst & Vriendschap” begint op 1 oktober 1897. Op die dag komen aan de Dorpsstraat in het café “De Jonge Prins” 38 mensen bij elkaar. Op initiatief van de heren Verheyen, Van der Vucht en Van der Griendt richtten zij de harmonievereniging Kunst & Vriendschap te Zoetermeer–Zegwaard op. De eerste dirigent was de heer A. Eekels, die onder meer ook de taak van lantaarnopsteker in de gemeente vervulde. Al na twee jaar ging de vereniging naar Zeist voor het eerste concours.

42

Harmonievereniging Kunst en Vriendschap in 1922; met onder meer Douwe de Jong, Anton Smits, Flip Westhoek, Aart Boon, Adriaan Henneken, Adriaan Lamboo, Piet Soeterbroek, Cor Groenewegen, Kees de Rijk, Siem Vroedsteyn, Piet Smit, Kees Hendriks, Pauw Rietkerk, Toon v.d. Meer, Rietkerk, Gerard de Bruin, Adrianus Heemskerck, Siem Sonneveld, Sjouk de Boer.

Het muziekgezelschap startte als harmonieorkest. Er was natuurlijk niet direct een volledige bezetting en het bleek moeilijk de leden vast te houden. De eerste muzikanten kwamen allemaal uit het arbeidersmilieu. Handen als kolenschoppen moesten de kleine ventielen en kleppen van de blaasinstrumenten bedienen. Nu kijken we daar met bewondering op terug! Voor de toenmalige leden was de muziek met name een vorm van ontspanning na een lange werkdag. Het repertoire dat men ten gehore bracht bestond louter uit bewerkingen van stukken voor symfonieorkest. Vooral de ouvertures waren in trek.

In 1901 verzorgde de vereniging een optreden tijdens een schaatswedstrijd op de Dobbe. De muzikanten kregen per persoon vijftig cent: voor die tijd zeker geen gekke beloning!

In 1910 organiseerde de vereniging ter gelegenheid van het twaalf en half-jarig bestaan in Zoetermeer zelf een concours. Het Leidsch Dagblad meldde daarover op 10 april 1910: “Zoetermeer/Zegwaard — In een gecombineerde vergadering van het eere-, het feest- en het uitvoerend comité is met algemeene stemmen besloten het concours van harmonie en fanfare- en zanggezelschappen op 6 juli aanstaande hier door te laten gaan. Het aantal ingeschreven gezelschappen is ruim voldoende”.

Burgemeester C.L.J. Bos was beschermheer van deze harmonie. Hij schonk de vereniging in 1920 een muziekcent. Dit als blijk van waardering voor geleverde muzikale prestaties en getoonde muzikale activiteiten ten behoeve van de burgerij.

Van harmonie naar fanfare

In het jaar 1937 moest men wegens gebrek aan klarinettisten besluiten de harmonie om te vormen tot fanfare. Ook de houtblazers moesten overstappen op een ander instrument. Er volgden vele optredens. Het fanfarekorps bleek zeer succesvol en werd zeer veel gevraagd bij manifestaties en feesten en concoursen door het hele land. In 1947 vierde men het vijftigjarig bestaan van de vereniging uitbundig met een groot festival op het sportterrein achter “De Jonge Prins”. In 1954 werd het fanfarekorps uitgebreid met een drumband, die met name bij marsoptredens de spil van de vereniging zou blijken te zijn.

1967: Alweer een jubileum, ditmaal het zeventigjarige. “Het jaar opent in Zoetermeer traditioneel met een winteruitvoering. Dat wordt een groot succes. In mei van dat jaar organiseert “Kunst & Vriendschap” een feestweek. Een traditie, die jarenlang door de vereniging in ere wordt gehouden. Andere jubileumactiviteiten zijn een marsconcours, een taptoe, een kermis en een concert in de Nicolaaskerk”.

Qua ledental en optredens beleefde de vereniging haar top aan het begin van de jaren zeventig. Tot tweemaal toe mocht “Kunst & Vriendschap” optreden in het populaire televisieprogramma “Zeskamp”. Daarna kon men de vereniging nog een aantal keren zien op lokale televisieprogramma's. De vereniging behaalde talloze successen op wedstrijden en concoursen. Ook was zij een graag geziene gast in de vele nieuwbouwwijken van Zoetermeer. Menige buurtvereniging kan waarschijnlijk in de archieven foto's van openingen van buurtgebouwen aantreffen, waarbij “Kunst & Vriendschap” van de partij was. Ook kwamen er met regelmaat van de klok aanvragen voor optredens binnen uit het buitenland.

Uniformen

Uit het staatsbeeld van vandaag is een muziekvereniging in vaak schitterende uniformen niet meer weg te denken. Kleur en fleur worden aan optochten en optredens toegevoegd. Het uniform bepaalt vaak het beeld naar de buitenwereld toe. Hoewel in de militaire muziekwereld het uniform al honderden jaren wordt gedragen, is het pas in de jaren vijftig van de 20ste eeuw dat burgerverenigingen gingen denken aan een uniform. Voor die tijd was dat allemaal veel te kostbaar. De muzikanten hadden al moeite genoeg de contributie te betalen. De instrumenten werden dan ook als ware troetelkinderen behandeld. In 1955 werd voor de eerste maal over een mogelijk uniform voor fanfare en drumband van “Kunst & Vriendschap” gesproken. Voor de

Kunst en Vriendschap won het concours in Groot-Brittannie, 1968.

financiering schreef men diverse grote Zoetermeerse bedrijven aan. De vereniging was bijzonder trots op hun eerste uniform, maar merkte al gauw dat het problematisch was om nieuwe leden in een nieuw pak te steken: de luxe van het uniform ging een grote rol spelen in de begroting. Een probleem dat vandaag de dag nog steeds speelt.

Majorettes

Een latere loot aan de “Kunst & Vriendschap”-stam was de afdeling majorettes. Het fenomeen majorettes kwam overgewaaid uit de Verenigde Staten. In Nederland wist men niet zo goed of de meisjes deel uit moesten maken van een gymvereniging of van een muziekvereniging. Dat laatste heeft het echter gewonnen en zo had de vereniging in 1961 ook een eigen majorette-groep. Vroeger was het vanzelfsprekend dat de majorettes alleen voor de muziek uitliepen. Daarna was de afdeling regelmatig te zien op specifieke twirl-wedstrijden, waar ook ballet om de hoek kwam kijken. De majorettes werden zeer succesvol. Er kwamen meerdere groepen, die hoge prijzen in de wacht sleepten.

Boerenkapel “De Mollenbollen”

Het jaar 1967 gaf de start te zien van de boerenkapel “De Mollenbollen”. Een groep fanatieke leden uit de fanfare offerde in de carnavalstijd menige vrije avond op om voor muziek te zorgen op feestavonden van de carnavalsvereniging “De Soetelieten”. De inspanningen van dit groepje muzikanten waren een waar kassucces voor de vereniging. De klad kwam midden jaren zeventig in de boerenkapel, toen “De Soetelieten” een eigen boerenkapel oprichtten. Niet lang daarna werd “De Mollenbollen” opgeheven.

Oud-beschermer J.W. Wegstapel koestert in 1987 een oude trompet

“Kunst & Vriendschap is een vereniging die uit de Zoetermeerse gemeenschap niet is weg te denken, een vereniging die niet alleen voor haar leden de kunst om te musiceren en de vriendschap onderling bevordert, maar die door haar optreden op hoogtijdagen er voor zorgt dat door haar vrolijke klanken een sfeer in de stad ontstaat van feestelijkheid en ontspanning, een sfeer die zo'n grote bijdrage levert aan de leefbaarheid van een gemeenschap. Ik bewaar de beste herinneringen aan de vereniging “Kunst & Vriendschap” en kijk nog dagelijks met veel genoegen en goede herinneringen naar de inmiddels zeer oude trompet die ik bij mijn afscheid mocht ontvangen”.

Blazer Wim Woldendorp

“Mijn oudste herinneringen aan Kunst en Vriendschap gaan terug naar 1934. Op een donderdagavond in februari stapte ik met twee broers naar het repetitielokaal in “Hotel de Gouden Leeuw”. De eerste tijd speelde ik klarinet en dat vond ik een schitterend instrument. Het was dan ook een hele dreun voor mij toen er wegens gebrek aan andere klarinetten in 1936 besloten werd de harmonie om te zetten in een fanfare. Ik moest dus een ander instrument kiezen. Aangezien er in het kleine koper nog ruimte was probeerde ik eerst maar eens een tijd de bugel. Ongeveer vijf jaar later moesten we op concours, maar helaas hadden we geen tenorsaxofonist meer. Het bestuur vond saxofoon bijna hetzelfde als klarinet en dus vroegen ze aan mij of ik geen zin had de sax te bespelen. Ik had daar wel zin in, maar het betekende wel dat ik een heel ander kleppensysteem moest leren kennen. Dus moest ik andere grepen aanleren. Gelukkig hadden we in die tijd een dirigent met hart voor de club. Hij kwam zelfs op zondagmorgen met een Fordje naar Zoetermeer om mij en enkele andere jeugdleden les te geven. Zo moest ik dus binnen de kortste keren saxofoon leren spelen”, aldus Wim Woldendorp in 1987.

Kunst en Vriendschap bij V.V.R., 30 april 1996.

Brede vereniging

Anno 2006 is “Kunst & Vriendschap” een vereniging met circa 150 leden, die zijn verdeeld over de afdelingen fanfare, slagwerk, twirl en een opleiding Algemene Muzikale Vorming. Jonge leden kunnen zich bij de lessen Algemene Muzikale Vorming oriënteren op de verschillende mogelijkheden van muziek maken en bewegen op muziek. Dat kan een opstap vormen voor muziekles op blaasinstrumenten, slagwerk of twirling. De vereniging heeft verder een eigen, door de muziekbonden erkende opleiding waarbinnen de leden door gediplomeerde leraren worden opgeleid.

De invloed van “Kunst & Vriendschap” op het reilen en zeilen in Zoetermeer is in de loop van de jaren minder geworden. De vereniging heeft ook geen bemoeienis meer met de organisatie van de jaarlijkse kermis. Dit is overgenomen door de gemeente. Toch is “Kunst & Vriendschap” nog nadrukkelijk aanwezig bij ceremoniële bijeenkomsten in Zoetermeer. Daarbij valt te denken aan de Dodenherdenking en de aubade op Koninginnedag. Van het op straat marcherende muziekkorps is “Kunst & Vriendschap” geëvalueerd tot een “zittend” orkest dat allerlei evenementen met passend blaas- of slagwerk opluistert.

De roemruchte carnavalsoptredens in Duitsland, waarbij de sousafoons, een soort tuba, werden volgegooid met snoep en bier en waarbij soms na één mars de ventielen van de instrumenten al waren vastgevroren, zijn voorbij! Zij hebben plaatsgemaakt voor sfeervolle optredens in winkelcentra, op marktpleinen en in concertzalen.

Eerste muziekkuitvoering “Harpe Davids” in het Spaarbankgebouw in de Dorpsstraat, 1958 (Collectie “Harpe Davids”)

Christelijke Muziekvereniging “Harpe Davids”

“Harpe Davids” is een fanfarekorps, dat naast ontspannende muziek ook het geestelijke genre beoefent ter begeleiding van kerkdiensten en kerkconcerten. De Christelijke Muziekvereniging werd op 14 februari 1957 opgericht door de heren H. Brinksma en G. van Vliet. Zij gingen op zoek naar een groepje muzikanten dat ds. Gerritsma van de Gereformeerde Kerk kon begeleiden bij zijn straatpredikingen. Via de Christelijke scholen werd een aantal jongeren geworven. Aanvankelijk speelde het jeugdorkest, bestaande uit 9 meisjes en 7 jongens, uitsluitend op straat. Na een jaar mocht het orkest een keer in de kerk spelen. Het optreden werd een succes en het orkest groeide uit tot 28 leden. Op 5 maart 1958 gaf Harpe Davids voor het eerst een concert in het Spaarbankgebouw in de Dorpsstraat. De muziek werd op deze avond afgewisseld met declamatie en toneelstukjes. Al gauw daarna werd de drumband geformeerd. Het marcheren werd op een stille landweg geoefend en de instrumenten waarop men speelde waren gerepareerd met plakband!

In 1958 kreeg Harpe Davids ook de eerste donateurs. In het begin haalden de leden bij deze donateurs iedere maand een kwartje op. Later werd dit 10 gulden per jaar. Nu nog steeds heeft Harpe Davids een groot aantal donateurs dat de vereniging steunt. Zonder deze steun zou de vereniging niet hebben kunnen blijven bestaan. Door deze en andere geldinzamelingsacties en giften konden in de loop van de tijd betere instrumenten worden aangeschaft. En na een grote financiële actie kon in 1964 het eerste uniform worden gekocht!

47

Rond 1975 ging het wat minder met de vereniging. Het aantal aanvragen voor optredens liep terug. Het oprichten van majorettengroepen bleek een gouden greep. De vereniging groeide gestaag en werd een veelgevraagd korps voor marsoptredens. In 1986 schakelde Harpe Davids over van fanfarekorps naar een symfonische blaasorkestbezetting. Daarmee steeg het aantal leden tot ruim 50. In 1990 kwamen er twee nieuwe afdelingen bij: de feestkapel en een afdeling met melodisch slagwerk. In 1994 werd de vereniging opgesplitst in een symfonisch blaasorkest en een showkorps. Het showkorps richtte zich voornamelijk op het showgebeuren. Het symfonisch blaasorkest verzorgde zowel binnen als in de open lucht concerten. In 2003 kwam hier nog een jeugddrumband bij.

Harpe Davids en de feesten in Zoetermeer

Feesten in Zoetermeer zijn bijna ondenkbaar zonder een harmonie, fanfare of showkorps erbij. Harpe Davids is in zijn 50-jarig bestaan dan ook bij veel festiviteiten aanwezig geweest! Dit was onder andere het geval bij festiviteiten rondom het Oranjehuis. De heer M. van Vliet, die al bijna 50 jaar enthousiast lid is van de vereniging, vertelt hier het volgende over: “In de beginjaren van onze vereniging brachten wij op Koninginnedag in de vroege ochtend een aubade bij de ambtswoning van de burgemeester. Later verplaatste dit evenement zich naar het Wilhelminapark, waar dan ’s morgens om acht uur diverse verenigingen aantraden. Daar werd door de

Eerste uniform "Harpe Davids". Wilhelminapark, 1964 (Collectie "Harpe Davids")

padvinders de vlag gehesen en door het muziekkorps het Wilhelmus gespeeld. Daarna maakten wij nog een kleine rondgang en speelden we nog enkele nummers bij het bejaardentehuis". Later werd Zoetermeer groter en werden de festiviteiten rondom Koninginnedag verplaatst naar de wijken. Ook daar deed het fanfarekorps regelmatig mee aan versierde optochten en lampionoptochten. En 's avonds was het korps uiteraard altijd present bij de Taptoe op het Piet Heinplein. De heer Van Vliet: "Meestal ging dit wel goed. Er was altijd veel publiek aanwezig. Soms moest de Taptoe halverwege worden afgelast vanwege een enorme plensbui. Dan kon je de meewerkende muzikanten ook eens hard zien lopen!" Later werd dit evenement losgekoppeld van Koninginnedag en vindt nu plaats in september op het Marktplein in het Stadscentrum.

Ook als een lid van het Koninklijk Huis Zoetermeer bezocht werd er een beroep gedaan op "Harpe Davids" voor de muzikale begeleiding. Van Vliet: "Ik herinner me nog het bezoek van Prins Bernhard ter gelegenheid van de ingebruikneming van de Sprinterlijn. Wij werden steeds per Sprinter vervoerd van het ene naar het andere station, om daar weer klaar te staan als de Prins arriveerde!"

Een jaarlijks terugkerend evenement in de zestiger en zeventiger jaren was de "bejaardentocht": de 65-plussers uit Zoetermeer gingen dan een dagje uit! De deelnemers werden van huis opgehaald en verzamelden zich ergens in Zoetermeer. Tevens gingen een arts, een wijkverpleegkundige en een aantal verzorgsters mee. 's Morgens tussen 8 en 9 uur vertrok de stoet van zo'n 60 tot 80 auto's, uitgezwaaid door de gehele Zoetermeerse bevolking! Van Vliet: "'s Avonds rond 7 uur werden ze weer terugverwacht. Het werd ook wel eens wat later, maar dat maakte vroeger niet zoveel uit. Dan wachtte je gewoon. Bij één van de invalswegen stonden dan de muziekkorpsen klaar om de ouderen een warm ontvangst te geven! In een triomftocht werden zij door Zoetermeer gereden, begeleid door beide muziekkorpsen en door iedereen toegejuicht! Toen Zoetermeer ging groeien was dit niet meer mogelijk. Ook al omdat het verkeer op de wegen steeds drukker werd."

Promotiefoto "Harpe Davids" voor het Wijkcentrum Meerzicht, 1983 (Collectie "Harpe Davids")

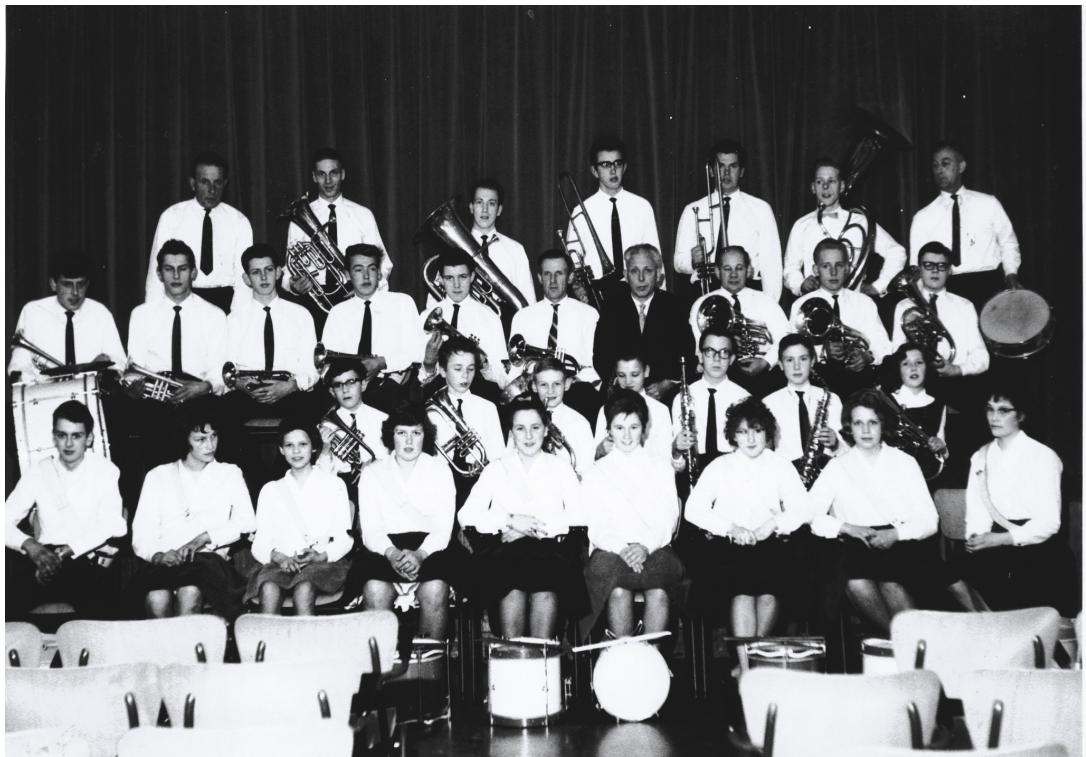
Schimmel en muziek

Wat nog steeds ieder jaar georganiseerd wordt, is de avondvierdaagse. En op de slotavond staan langs de route niet alleen de "inhalers" met de bloemen, maar ook het muziekkorps "Harpe Davids" is hier altijd bij! Van Vliet weet hier nog over te vertellen: "Eén jaar hebben wij zelfs de avondvierdaagse in zijn geheel meegelopen, waarbij ook hele stukken werden gemusiceerd. Dit was op initiatief van enkele leden die het wel zagen zitten om de hele tocht eens mee te doen". Naast de avondvierdaagse was ook de jaarlijks terugkerende "kaarsjesavond" in de Dorpsstraat een evenement, waar Harpe Davids een aantal keren aan heeft meegewerkt. Buiten op straat, maar ook in de kerk. Van Vliet: "Buiten kon het gebeuren, dat, als het vroom, de instrumenten onbespeelbaar werden omdat de ventielen vastvroren. Wij stonden eens op de Pilatusdam voor een winkel toen dat gebeurde. De winkelier liet elke keer kleine groepjes binnen om zich te warmen en voorzag iedereen van een warm drankje of een schnapsje. Zo kon het concert toch doorgaan, zij het in afgeslankte vorm!"

Tenslotte bestaan er nog levendige herinneringen aan de jaarlijkse intocht van Sinterklaas. "De Sinterklaasoptocht begon vroeger ergens aan de rand van de gemeente. Ook het muziekkorps stelde zich daar op. Onder begeleiding van het korps begon dan de intocht van Sinterklaas in Zoetermeer. Eén keer gebeurde het dat de schimmel van Sinterklaas de muziek niet zo leuk vond. Het beest sloeg op hol, Sinterklaas achter zich aanslepend. Gelukkig is het goed afgelopen!"

En zo is er geen feest in Zoetermeer te bedenken, of Harpe Davids is hier bij betrokken geweest! Nog altijd is Harpe Davids een bloeiende vereniging en telt op dit ogenblik 120 leden. Harpe Davids heeft momenteel een symfonisch blaasorkest, dat bestaat uit koperen en houten blaasinstrumenten, met daarnaast een drumstel, klein slagwerk en pauken. En vergeet niet de drumband, als Melody Percussion Corps, de majoretten, de “color guards” (vaandeldraagsters) en alle jeugdafdelingen.

Harpe Davids zal in 2007 haar 50-jarig bestaan vieren, maar de vereniging is na 50 jaar nog steeds jong en op vele muzikale terreinen actief!

Jaaruitvoering “Harpe Davids” in het Centrum, Frans Halsstraat, 1962 (Collectie “Harpe Davids”)

Muziekvereniging “Buytenrode”

De muziekvereniging “Buytenrode” werd opgericht in 1978 en ontstond uit de buurtvereniging die actief was in de wijk Buytenwegh. Volgens de heer Wim Koene, die behoorde tot één van de oprichters van de vereniging, leek het een leuk idee om iets met muziek te gaan doen in de wijk. Na een oproep in de krant bleek dat er animo genoeg was! En zo werd eerst een majorettekorps opgericht en een aantal maanden later een drumband en nog later kwamen de blaasinstrumenten erbij. Tot de mensen van het eerste uur behoorden, behalve Wim Koene, Arie Bor, Paul Peters en de familie Herlaar. Zij hebben zich in die eerste jaren veel moeite getroost om de muziekvereniging tot een succes te maken: behalve leden moesten er natuurlijk instructeurs gevonden worden, een geschikte locatie gezocht om te repeteren, muziekinstrumenten aangeschaft. En natuurlijk waren er uniformen nodig! Vooral bij dat laatste bleek mevr. Herlaar van onschatbare waarde: zij naaide heel wat af gedurende die eerste jaren! De muziekvereniging stond onder voorzitterschap van Ben Kruse, die tevens voorzitter was van de buurtvereniging. Er werd iedere donderdagavond gerepeteerd aan de César Franckrode. De drumband werd begonnen met kinderen van 8-9 jaar. Er waren tamboers, er was een

Muziekvereniging Buytenrode in vol ornaat, 1995 (Collectie Muziekvereniging Buytenrode)

paukeslag en een grote trom. Het eerste optreden vond plaats in 1980 en dat was een hele bijzondere gebeurtenis! Wim Koene herinnert zich dit eerste optreden nog goed: “Het complete tamboerkorps met de majorettes liep door de wijk. De mensen stonden allemaal buiten. Het was een echt feest!”.

En het bleef niet bij dat ene optreden: er braken gouden tijden aan voor de muziekvereniging.

“Buytenrode” was aanwezig bij veel festiviteiten die in Zoetermeer georganiseerd werden: Sinterklaasoptochten, carnavalsoptredens, aubades, serenades, de jaarlijkse Taptoe en de Avondvierdaagse. Ook verleende de vereniging medewerking aan goede doelen, zoals het begeleiden van de jaarlijkse Anjercollecte. En natuurlijk deed “Buytenrode” regelmatig mee aan concoursen... en won veel prijzen!

Wim Koene: “Er waren tijden, dat we ieder weekend wel ergens een optreden hadden. Soms hadden we ook buitenlandse optredens en dan waren we het hele weekend weg! Dat was soms wel een beetje erg veel!”

Naast optredens tijdens festiviteiten voor de gehele stad, bleef “Buytenrode” ook in de wijk erg actief. Er waren veel buurtactiviteiten waaraan de muziekvereniging haar medewerking verleende, zoals open dagen en feesten van de winkeliersvereniging. Wim Koene: “De samenwerking met de winkeliersvereniging is altijd heel goed geweest. Onze eerste trommels zijn door hen gesponsord. Wij hebben ook jarenlang een financiële bijdrage voor onze vereniging ontvangen!”

Naast financiële ondersteuning van de winkeliersvereniging “Buytenwegh” ontving “Buytenrode” ook subsidie van het Anjerfonds om nieuwe uniformen te kopen. Want uniformen zijn duur en slaan al gauw een gat in de begroting!

In 2002 verliet Muziekvereniging “Buytenrode” de locatie aan de César Franckrode, waar de leden 24 jaar hadden gerepeteerd en ging over naar het sportcomplex PWA SilverDome.

In 2008 hoopt de vereniging haar 30-jarig jubileum te vieren! Net als bij de andere muziekverenigingen in Zoetermeer marcheert het muziekkorps “Buytenrode” niet meer op straat, maar de vereniging is nog springlevend en hoopt nog vele jaren een bijdrage te leveren aan de festiviteiten in Zoetermeer!

Zoetermeer 700 jaar

In 1981 vierde Zoetermeer zijn 700-jarig bestaan. Zevenhonderd jaar, omdat Zoetermeer en Zegwaart voor het eerst samen worden genoemd in een document, dat dateert van 20 maart 1281. Dit document betrof de verkoop door graaf Floris V van de leenrechten op o.a. de onontgonnen venen in “Segwaerde”, “Soetermere” en “Benthusen” aan Diederik van Teilingen. De oudste vermelding op papier van Zoetermeer dateert overigens uit 1269. In dat jaar gaf graaf Floris V bepaalde tienden bij Soetermere aan Boudewijn van Noortwijk als onderpand voor de bruidschat van zijn vrouw Aleidis, een nichtje van Floris. Maar hoe het ook geweest is, het argument voor de viering van een eeuwfeest in 1981 was, dat beide voormalige dorpen toen 700 jaar oud zouden zijn!

En daarom presenteerde de winkeliersvereniging Dorpscentrum bij deze historische dag een feestprogramma, dat gedurende de maanden mei en juni in het teken zou staan van dit 700-jarig bestaan! Acht maanden was men bezig met het voorbereiden van de activiteiten. Muziekcorpsen, volksdansgroepen en artiesten zetten de viering van het 700-jarig bestaan extra luister bij. Inmiddels is duidelijk geworden dat het dorp Zoetermeer al veel ouder is. We kunnen dus naar een 1000-jarig feest uitzien!

Verkoop van Oud Hollandse roomboterwafels. Achter de tafel een telg van de familie Roos, 1981 (Foto Aat Hoogland)

Zoetermeer 700 jaar. Originele klompenkar met Jacques van Oosterom, 1981 (Foto Aat Hoogland)

Koekslaan tijdens de viering van het 700-jarig bestaan van Zoetermeer (Foto Aat Hoogland)

Couleur Locale 2005. Muziekoptreden op de Markt (Collectie Stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer)

Couleur Locale 2005. De kinderen worden geschminkt (Collectie Stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer)

Couleur Locale

Het (multiculturele) festival Couleur Locale is jaren geleden ontstaan vanuit de Overleggroep Vredesbeleid, Gemeente Zoetermeer. Vanuit dit overlegorgaan werden veel initiatieven ont-plooid, waarvan Couleur Locale er één was. Couleur Locale, het multiculturele festival van Zoetermeer, werd opgezet met het doel de inwoners van Zoetermeer op een leuke manier kennis te laten maken met de diverse culturen en hiermee begrip te kweken voor de verschil-lende leefstijlen.

Vanaf 2003 was de Stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer betrokken bij de organisatie van dit festival. Samen met een groep vrijwilligers, waarvan velen al bij de eerste editie van Couleur Locale actief waren, werd en wordt jaarlijks hard gewerkt aan dit evenement.

Couleur Locale behoort inmiddels tot één van de grote publieksevenementen in de stad. Verge-leken met een aantal jaren geleden is het karakter is niet veel veranderd. Traditiegetrouw vormt de Wereldmarkt één van de peilers van het festival. De Wereldmarkt wordt volledig gedragen door vrijwilligers vanuit de verschillende culturele en maatschappelijke organisaties en dat maakt het extra bijzonder! Niet voor niets wordt Couleur Locale het kleurrijkste festival van Zoetermeer genoemd!

Voorts biedt Couleur Locale een platform voor allerlei initiatieven in onze stad binnen de disciplines muziek, dans, zang, welzijn & cultuur. Naast optredens van landelijk be-kende artiesten en bands biedt het festival ook mogelijkheden aan Zoetermeerse jonge-ren een optreden te verzorgen. Hierdoor kan Couleur Locale een veelzijdig programma aanbieden waarbij veel podiumkunsten aan bod komen.

In 2006 wordt Couleur Locale alweer voor de 15de keer georganiseerd. Ook nu zal er weer een gevarieerd programma worden ge-boden, bestaande uit muziek, dans, zang, workshops, activiteiten speciaal voor kinde-ren en jongeren en natuurlijk de traditionele Wereldmarkt.

Het festival trekt jaarlijks duizenden be-zoekers. Want naast alle activiteiten is Couleur Locale vooral een levendig samenzijn van Zoetermeerders die cultuur met elkaar uitwisselen!

Couleur Locale 2005. Salsa dansen (Collectie Stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer)

In de eerste decennia van de 20ste eeuw was "De Gouden Leeuw" bondshotel.

"Het Bonte Paard" onder leiding van Henk den Hollander, schoonzoon van Jan van Diemen, circa 1960.

Geen ontspanning zonder uitspanning

Het verhaal zou niet compleet zijn als we met al dit feestgedruis de lokale “Uitspanningen” zouden vergeten, de herbergen, kroegen, de cafés, de bars en de koffiehuisen, waar al die feestende mensen iets gingen drinken, waar de contacten plaatsvonden, waar vriendschappen werden bezegeld en waar het feest, dat overdag was begonnen pas meestal in de kleine uurtjes eindigde!

Het is ondoenlijk om over alle “kroegen” van Zoetermeer iets te vertellen, maar een aantal hiervan, die zo zeer geworteld zijn in de geschiedenis van het “Dorp” Zoetermeer – Zegwaart, willen we hier nog even naar voren halen!

Zoetermeerse herberg “De Gouden Leeuw”

Dorpsstraat 18 is door de eeuwen heen altijd een belangrijke plek voor de gemeenschap geweest. Hier bevond zich namelijk ooit herberg “De Gouden Leeuw”, in vroegere tijden “De Roode Leeuw” genaamd. Bekend is dat in 1690 de herberg verkocht werd voor 650 gulden. De naam van de uitspanning is dan “De Roode Leeuw”. In 1694 werd deze doorverkocht voor 900 gulden. In 1709 verwisselde de herberg opnieuw van eigenaar: voor 1300 gulden! In 1711 werd “De Roode Leeuw” voor het eerst genoemd als “regthuys”. Dit hield in, dat schout en schepen hier recht spraken. In 1714 werd het pand opnieuw verkocht, nu voor 1500 gulden. Het zou nog een aantal malen van eigenaar wisselen. In 1753 werd “De Roode Leeuw” verkocht aan Jacob Raaphorst voor 1756 gulden. Hij zou meer dan 50 jaar kastelein–eigenaar van deze herberg blijven. De herberg deed vanaf de achttiende eeuw tevens dienst als dorpswaag. Hier konden de Zoetermeeders hun landbouwgewassen en handelswaren wegen met officieel geijkte gewichten. Vanaf 1828 bood de uitspanning ook onderdak aan de Zoetermeerse gemeenteraad. De Zoetermeerse bestuurders zouden tot 1875 gebruik maken van deze locatie. Aan het begin van de twintigste eeuw was “De Gouden Leeuw” (de naam is ondertussen veranderd) een drukbezocht café. Eigenaar vanaf 1908 was Hendrikus J. de Mol, die zijn zaak ook “Bonds-hotel” mocht noemen, een benaming waar hij trots op was. Het hield namelijk in dat het hotel werd aanbevolen door de ANWB: het gebouw was méér dan alleen maar een plaats voor een verfrissing of een slaapplek! Het was een tijd, waarin het vervoer per paard en wagen plaatsvond, de fiets in opkomst was en de meeste afstand te voet werd afgelegd. Een hotel–restaurant was dan een heerlijk rustpunt in de vaak lange tochten, die de mensen aflegden. Het achterterrein diende van tijd tot tijd als veemarkt, wat voor grote toeloop zorgde. In het gebouw zelf was een echt podium, waarop muziekvereniging “Kunst en Vriendschap” uitvoeringen gaf en waar toneelvereniging “Excelsior” voor een volle zaal zorgde. In de twintiger jaren van de 20ste eeuw zette het verval in. De uitspanning verloor zijn hotelfunctie en diende alleen nog als café. In 1945 werd al een deel van het pand in huurkoop genomen door de R.K. parochie. In 1956 kocht pastoor Johannes Voorham de rest voor de somma van 25.000 gulden. Het doek was definitief gevallen voor het café, maar als parochiehuis bleef men er feesten houden, religieus of niet.

Het Bonte Paard

Wie tegenwoordig over de Leidsewallen richting Stadscentrum fietst kan niet geloven dat hier, op de plaats waar nu restaurant Genova is gevestigd, drie generaties lang een café annex timmermansplaats was gevestigd. In 1881 werd in deze lokaliteit drank verkocht door Johannes Henneken. Op 1 februari 1901 werd een vergunning afgegeven aan Wilhelmus Johannes Vollebregt om sterke drank te verkopen in de gelagkamer van de herberg aan de Leidsewallen 33a, beter bekend als “Het Bonte Paard”. Deze Vollebregt was ook timmerman en had een werkplaats naast het café.

“Het Bonte Paard” aan de Leidsewallen bevond zich overigens op een historische plek, waar de inwoners van Zoetermeer al eeuwenlang hun dorst lesten en langskwamen om een praatje te maken of de laatste roddels uit te wisselen. Aan de Leidsewallen lag ook een haventje voor de beurtschippers. Dat Zoetermeer een eigen haven had is niet zo gek als het lijkt. Vrachtauto's waren pas in de loop van de jaren dertig van de twintigste eeuw gemeengoed. Voor die tijd gebeurde dit vervoer vooral per beurtschip. Dit waren vaartuigen zonder kiel waarmee naar Amsterdam, Leiden, Delft en Rotterdam werd gevaren. Bij het laden en lossen van deze schepen was het hier altijd een drukte van belang!

Al in 1760 werd in deze zaak wijn, bier en brandewijn getapt. In 1772 werd de herberg “De Nieuwe Droogmakinge” genoemd. De naam sloeg op de inpoldering van het gebied waar zich nu de wijk Buytenwegh de Leyens en het Stadscentrum bevinden. In 1784 dook voor het eerst de naam “Het Bonte Paard” op en zo zou de herberg tot 1968 blijven heten. In dat jaar werd het café opgeheven en voortgezet als slijterij “De Hollander”. Daarna werd er toch opnieuw horeca in gevestigd: onder de naam “Le Gentilhomme” begon men er een bistro. Overigens niet voor lang: in 1984 nam een Italiaanse familie de zaak over en vestigde er het Italiaanse restaurant “Genova”.

De Jonge Prins

58

Zoetermeer en Zegwaart lagen precies op het snijpunt van twee belangrijke handelsroutes: van Den Haag naar Gouda en Utrecht en van Leiden naar Rotterdam. In de 18de eeuw kon eenieder in een geregelde dienst met marktschuiten van en naar de omringende steden varen. Ook als je met paard en wagen wilde reizen, kon men “ten allen tyd en wanneer men zulks begeert” bij de stalhouders aan een rijtuig worden geholpen. Dorpen langs doorgangswegen zoals Zoetermeer en Zegwaart waren uiteraard ruim voorzien van logementen. In het Zegwaartse deel van de Dorpsstraat stond “De Jonge Prins”. De herberg kreeg deze naam omdat Prins Willem III aan het einde van de zeventiende eeuw een bezoek aan Dorpsstraat 80 bracht. Zegwaart telde in die tijd zes herbergen, ruim voldoende voor de toenmalige bevolking zou men denken. Maar bij gebrek aan schoon leidingwater was licht bier nu eenmaal de volksdrank!

In vroeger jaren kwamen in “De Jonge Prins” de dorpsbestuurders bij elkaar om de besluiten te nemen. Vanaf het eind van de

“De Jonge Prins” met C. Veelturf sr bij de ingang, circa 1920-1930.

zeventiende eeuw was deze herberg de vergaderplaats van de schout en de ambachtsbewaarders die verantwoordelijk waren voor de rechtsspraak in het dorp. De combinatie van raadhuis en herberg in hetzelfde gebouw was in die tijd op zichzelf niet zo verwonderlijk, want van al dat praten over dorpsse aangelegenheden kregen de gezagsbewaarders behoorlijk dorst! De Zegwaartse gemeenteraad zou nog tot 1916 gebruik blijven maken van deze locatie.

In de Franse tijd tussen 1795-1813 werd, omdat koningsgezindheid uit den boze was, de naam van de herberg veranderd in "De Reizende Man". De uitspanning zou deze naam houden tot 1813, daarna werd het weer "De Jonge Prins".

De herberg zou in de loop van de tijd een groot aantal keren van eigenaar wisselen. Zo werd in 1797 de hele handel, herberg, wagenhuis, paardenstalling en kolfbaan, doorverkocht voor 5600 gulden. In 1910 had de uitspanning volgens een advertentie uit die tijd een theetuin, een stalhouderij en bergplaats voor 2000 rijwielen. Tevens gebruikte in 1910 de muziekvereniging "Kunst en Vriendschap" de achterzaal van het pand als repetitielokaal. In 1915 werd de zaak overgenomen door de familie Veelenturf. Vanaf die tijd stond de locatie beter bekend als "Café van Veelenturf". De eigenaar werd een begrip in het dorp. Door een ingrijpende verbouwing in de jaren zeventig werd "De Jonge Prins" onherkenbaar veranderd. Toch kreeg het historische pand in 1979 een welverdiende plaats op de monumentenlijst. Halverwege de jaren tachtig verdween "De Jonge Prins". Eeuwenlang was het de belangrijkste herberg voor in ieder geval Zegwaart. Gelukkig heeft het pand zijn horecabestemming niet verloren. Tegenwoordig zit een Grieks restaurant in het pand, met in de schuur erachter een tweede eetgelegenheden.

Café-restaurant "Ons Genoegen"

Café-restaurant "Ons Genoegen" was gevestigd aan de Dorpsstraat 121. In 1899 werd dit pand gebouwd in opdracht van Piet van Bohemen, bijgenaamd Piet Bolletje, die hier zijn "Brabants Koffiehuis" begon, officieel zelfs genaamd "Noord-Brabantsch Bierhuis Het Hof". In 1921 kreeg het pand een nieuwe eigenaar, de Zeeuw Toon van Fraassen. Hiermee was een markant persoon naar Zoetermeer gekomen, die binnen korte tijd grote populariteit genoot. De naam van het bierhuis werd veranderd in Café-restaurant "Ons Genoegen", waar het altijd een komen en gaan was van vrienden en bekenden. Omdat het café midden in de Dorpsstraat lag, was de bushalte vlak voor de ingang ervan. Om de wachttijd voor de bus aangenaam te laten verlopen, was de koffie bij Toon altijd bruin en stond het bier koel! Dagelijks kon je bij Toon terecht voor lunch en diner à la carte, maar ook een snelle hap was niet meer weg te denken. Al voor de tweede wereldoorlog was er aan de straatkant van het café een automatiek met kroketten. Deze automatiek stond later in de poort, bijgenaamd de Krokettensteeg. Hier lagen behalve kroketten voor een kwartje ook wel eens gebakken mosselen of een broodje ei! Tijdens de tweede wereldoorlog was er bij Toon zelfgemaakte erwtensoep te verkrijgen.

Café Restaurant "Ons Genoegen" met v.l.n.r.: Gerrit Lagerwaard, een gastspeler met hoed, mw Van Fraassen, Toon van Fraassen, Kees Lagerwaard, circa 1930-1940.

Dagelijks trokken tijdens de hongerwinter duizenden mensen vanuit de steden naar het platteland om een aanvulling te vinden op hun schaarse rantsoen. Het vlees voor de soep kwam bij slager Vollebregt vandaan, met wie Toon goede maatjes was. Toon bleek een vooruitstrevende ondernemer te zijn. Zo liet hij in het kleine Zoetermeer van na de oorlog met ongeveer 6.000 inwoners de eerste bioscoop bouwen. In 1952 werd de eerste steen hiervoor gelegd.

Henk Klos herinnerde zich nog het volgende uit die tijd: “Over Toon van Fraassen zou je een boek kunnen schrijven! Vooral na de oorlog werd zijn restaurant dé uitgaansplek in Zoetermeer, zeker toen hij er nog een zaal aan vast liet bouwen. Behalve films werden er dansavonden gehouden, vonden er uitvoeringen plaats en traden er artiesten op. Ja, aan die plek bewaart iedere Zoetermeerdenaar goeie herinneringen”. Ook Cor van Wanrooy had goede herinneringen aan het café van Toon: “In dat café hebben veel jongens uit Berkel leren biljarten. Het was een kunst om dat te leren. Van huis uit was het streng verboden om in een kroeg te komen. Dus ging je stiekem op de fiets naar Zegwaard. Bij Toon heb ik leren biljarten. Ik weet nog goed dat een glas bier er zeven cent kostte en een kogelflesje acht cent. Een borreltje kostte toen maar tien cent. Toon van Fraassen had een zoon die viool speelde. Dat was de enige muzikvorm in die tijd. Daar mochten we graag naar luisteren!”

Nadat Joop van Fraassen nog enige tijd het café van zijn vader had voortgezet, ging café “Ons Genoegen” halverwege de jaren zestig in andere handen over en ook de naam veranderde in “De Meerbloem”. Hier kon men terecht voor bruiloften en partijen. Na deze periode werd het stil rond dit adres. Het draagvlak voor deze dorpscafés verdween in het moderne Zoetermeer. Het voormalige café werd verkocht en diverse tapijtzaken hebben elkaar opgevolgd. Alleen de gevel herinnert nog aan de tijd van weleer, in de Krokettensteeg hebben de kroketten plaats gemaakt voor een pinautomaat.

Een muzikale felicitatie voor Café Restaurant “Ons Genoegen”.

De Graanschuur

Naar de achtergrond van het voormalige theater De Graanschuur, gevestigd aan de Dorpsstraat 74a, hoeft men niet lang te raden. Het voor het dorps Zoetermeer opvallend grote gebouw deed tot ver na de Tweede Wereldoorlog dienst als plaatselijk pakhuis van graan, peulvruchten en later ook kaas. Pieter Machiel Lammens, graanhandelaar te Zegwaard, liet het pand in 1892 bouwen. Drie jaar later werd aan de achterzijde van het pakhuis een gedeelte aangebouwd. De graanschuur was weliswaar een begrip in het voormalige Zegwaard, maar veel meer dan opslaan van goederen gebeurde er niet. In de jaren zestig werd de graanschuur een aantal jaren verhuurd aan zuivelgroothandel Noordam die er zijn kaas opsloeg.

Met het verdwijnen van agrarisch Zoetermeer was er ook geen bestaansrecht meer voor een pakhuis midden in de Dorpsstraat. In 1975 kwam de graanschuur in handen van de Gemeente. Mede door de inspanningen van de Culturele Kring De Seghbloem, genoemd naar de redrijkerskamer van weleer die zich sterk maakte voor een theater in Zoetermeer, besloot de Gemeente Zoetermeer van het voormalige graanpakhuis een theater te maken. De graanschuur werd voor 1,5 miljoen gulden verbouwd. Voornamelijk inpandig, want het typische schuur- uiterlijk bleef gehandhaafd. Op zaterdag 3 januari 1976 opende het mini-theater De Graanschuur zijn deuren. De toenmalige commissaris van de Koningin van Zuid-Holland, mr. Maarten Vrolijk, verrichtte de opening. In die eerste jaren was De Graanschuur theaterzaal én bioscoop. De programmering werd vanaf de opening volledig verzorgd door de leden van de Culturele Kring De Seghbloem. Men kon in het theater terecht voor toneelvoorstellingen, films, poppentheater, beeldende kunst of lezingen. Veel bekende en toen beginnende artiesten hebben in Theater De Graanschuur gespeeld, zoals Jos Brink, Urbanus, Seth Gaaikema, Tineke Schouten en Youp van 't Hek. De voorzitter van De Seghbloem, de heer Warffemius, herinnerde zich nog goed dat er bij de eerste voorstelling van Youp slechts 12 mensen in de zaal zaten, waaronder 7 bestuursleden van De Seghbloem!

In de eerste vijf jaar was het theater de thuisbasis van de professionele theatergroep Splien. In later jaren vonden ook andere theatergroepen de weg naar De Graanschuur, zoals "Dwarf", "Studio Peer" en toneelgroep "Tintel". De Zoetermeerse Comedie repeteerde eveneens vanaf het begin wekelijks in dit theater. Behalve theater fungeerde De Graanschuur ook als kunstuitleen. In de begintijd waren er iedere maand exposities van professionele kunstenaars. Wegens ruimtegebrek verhuisde de kunstuitleen in 1992 naar Hofstede Meerzigt.

Met de komst van het nieuwe Stadstheater viel in 1992 het doek voor De Graanschuur. Het voormalige theater werd in eerste instantie verkocht aan de fa. Scheurwater BV uit Den Haag voor 550.000 gulden. Deze wilde de theaterfunctie behouden in combinatie met een grand-café. Helaas konden deze plannen niet verwezenlijkt worden: na twee jaar werd het faillissement uitgesproken. Toch ging de culturele functie van De Graanschuur niet verloren.

Het theater werd eind 1995 verkocht aan de Stichting Indisch Cultureel Centrum, die er vanaf die tijd culturele activiteiten ontplooit: folkloristische dansvoorstellingen, muziek van gamelanorkesten, modeshows e.d. De Stichting Indisch Cultureel Centrum vierde in 2001 het eerste lustrum. En het is duidelijk dat de theaterzaal zich heeft ontwikkeld tot het derde podium van Zoetermeer door een kleurrijk cultuuraanbod! En niet alleen voor de Indische gemeenschap, maar voor iedereen!

Vol spanning wachten de bezoekers van "De Graanschuur" in de film- en theaterzaal op het openen van het doek (foto K. v.d. Burg)

Bronnen

Haagsche Courant:

- Zoetermeer, ooit een rijk dorp. 1 mei 1981
- Zegwaartse Dorpsstraat kende bittere armoede. 23 oktober 1986
- “Poepsputen was grootste spektakel”. 19 mei 1988
- Graanschuur naar hoogste bieder. 28 april 1992
- Dé Graanschuur is failliet. 13 september 1994
- Gouden Leeuw was ooit het hart van het katholieke sociale leven. 28 juli 1998
- Raadhuis, rechtszaal, maar vooral herberg. 7 augustus 1998
- “Alles kwam hier dwars doorheen”. 12 februari 2000
- Van graanpakhuis tot theater. 12 mei 2001
- “Plat geschooren boomen en trotsche voorgevels” : Dorpsstraat anno 1799. 27 mei 2003
- Herberg en popstudio. 21 juli 2003
- Raadhuis en kroeg “De Jonge Prins”: altijd een horecagelegenheid gebleven. 8 augustus 2003
- Het Bonte Paard aan de Leidsewallen: in dat kleine café aan de haven. 5 augustus 2004

Nieuwsblad Zoetermeer: 25 november 2004, 12 januari 2006

Postiljon:

- Een borreltje kostte in de jaren twintig 10 cent. 9 september 1993
- Sluiting Graanschuur wekt beroering. 11 augustus 1994
- Van dorps theater naar stadsschouwburg. 20 juni 2002
- Streekblad:
- Tetteroo, A.J.M. Oud-Zoetermeerder vorst in middeleeuwse rederijkershistorie. Mei 1969
- Viering Koninginnedag en 5 mei belooft succes te worden! 23 april 1970
- Programma Zomerfeesten 1971. Augustus 1971
- Extra uitgave voor de Zomerfeesten. 30 augustus 1973
- Carnavalsgebeuren in satellietstad. 28 februari 1974
- Extra uitgave Zomerfeesten 3 september 1975
- Chr. Muziekvereniging “Harpe Davids” zoekt nieuwe leden. 24 september 1975
- Een kijkje in de Soetelieten-keuken. 31 oktober 1975
- Terugblik van Prins Koos. 31 oktober 1975
- Zoetermeer in de greep van het carnaval. 20 februari 1976
- Grootse opzet van kindercarnaval 1976. 25 februari 1976
- Ronde van Zoetermeer. 20 augustus 1976
- Carnaval in Zoetermeer. 1 februari 1978
- Soetelieten organiseert bingo en loterij ten behoeve van kinderen en bejaarden. 12 december 1979
- Geslaagd carnaval van Soetelieten. 2 maart 1981
- Zoetermeer bestaat vandaag 700 jaar. 20 maart 1981
- Twintigste Ronde van Zoetermeer. 26 augustus 1981
- Harpe Davids 25 jaar. 12 februari 1982
- IJsvvereniging Zoetermeer herdenkt 100-jarig bestaan. 26 februari 1986
- Graanschuur wordt verbouwd. 10 februari 1993
- Indisch Cultureel Centrum koopt theater De Graanschuur. 14 februari 1996
- Opening Indisch Cultureel Centrum in De Graanschuur. 24 april 1996
- Verleden herleeft met Oud Soetermeer. 25 juli 1997, 1 augustus 1997, 15 augustus 1997

Zoetermeer –stad

- April 1972, Maart 1974, Februari 1975, November 1975, Juni 1976, Januari 1981, Januari 1986, April 1992

1897-1987; 90 jaar muziekvereniging Kunst & Vriendschap. Zoetermeer, 1987
Bos, A.H. Van herberg tot parochiehuis. In: 't Seghen Waert, oktober 1984, januari 1985
Botermans, J. Timpen, hinkelen & pierebollen; spelen in de Lage Landen. Houten, 1991
Deez' beide dorpen. Zoetermeer, 2002
Domburg, P. van. Zoetermeer; van dorpskern tot groeikern. Zoetermeer, 1987
Donker, B.-J. Zoetermeerse theaters. In: 't Seghen Waert, oktober 2005
Grootveld, R. Een luisterrijke viering: Koninginnedag 1922. In: 't Seghen Waert, september 1997
Günther, H. Boeren, Burgers & Buitenlui; een vreemde kijk op de Nederlanden. Amsterdam, 1978
Hoefnagel, P.G. Zoetermeer, een Hollands tweelingdorp. Zaltbommel, 1980
Leeuwen, A. van. Herinneringsalbum "Ronde van Zoetermeer". 1962
Marchand, A. Zoetermeer op de grens van twee eeuwen. Zoetermeer, 1998
Moers, G. Zoetermeer, een eeuw in foto's. Ljubljana, 1996
Noort, A. van. Zoetermeer in vroeger eeuwen. In: 't Seghen Waert, januari 1988
Officiële Feestgids van het Groot Nationaal Concours voor Harmonie- en Fanfaregezelschappen en Gemengde Zangverenigingen. Harmonievereniging "Kunst en Vriendschap". Zegwaart, juli 1910
Openluchtspel : Bevrijdingsfeesten Zoetermeer 1945 : Het onverbeterlijke, 1945.
"Oranjeverenigingen". Oude kranten 6. In: 't Seghen Waert, oktober 1987
De Paardenmarkt. In: 't Seghen Waert, oktober 1986
Roos, P. Zoetermeer-Zegwaart in grootmoeders tijd. Zaltbommel. 1988
Sprekend verleden. In gesprek met Cas Fischer. In: 't Seghen Waert, juni 1993
Switzar, A.C. Zoetermeer in oude ansichten. Zaltbommel, 1998
Theater de Graanshuur in heden, verleden en toekomst. 1992
Thomas, H. Het dagelijks leven in de 17e eeuw. Amsterdam, 1981
Veelzijdig Zoetermeer. Magazine 2006
Veldhuizen, W.J. Zoetermeer zoals het was in het begin van deze eeuw. Zoetermeer, 1975, 1995
Welie, M. van. Met gulden letteren; het verhaal van 100 jaar IJsvvereniging Zoetermeer 1886-1986. Zoetermeer, 1986

Met dank aan de volgende personen en instellingen, die foto's, dia's, informatie of hun persoonlijke verhaal ter beschikking hebben gesteld:

Ger van Achteren, Oranjevereniging "Wilhelmina"
 Stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer
 Liselot Franx
 Ronald Grootveld, Historisch Genootschap Oud Soetermeer
 Aat Hoogland, Historisch Genootschap Oud Soetermeer
 H. Kerkdijk, L. van der Goes en T. Versloot, Loterijvereniging "Begeerte Naar Weelde"
 J. Koek, Muziekvereniging "Kunst en Vriendschap"
 W. Koene, Muziekvereniging "Buytenrode"
 Fam. Roos en Fam. Van Leeuwen, Wielerronde van Zoetermeer
 Frans van Straaten, Zoetermeerse Carnavalsstichting "De Soetelieten" en Carnavalsvereniging "De Palenbijters"
 Teunis Versloot
 M. van Vliet, Chr. Muziekvereniging "Harpe Davids"
 Mathijs van Welie, IJsvvereniging Zoetermeer
 C.H. Zaal, Oranjevereniging "Wilhelmina"

Verkrijgbare publicaties van het historisch genootschap

Nieuwste uitgaven:

Missing in Action (2005);
neergestorte Amerikaanse bommenwerpers bij Zoetermeer 1943-1945, € 7,50

Vijf meter onder N.A.P. (herziene herdruk 2005)*;
duizend jaar leven met en de strijd tegen het water in Zoetermeer, € 7,50

Verzuild Verenigd (2005)*;
kerkelijk verenigingsleven in Zoetermeer 1870-1970, € 14,-

Schuimend Vuil (2006)*;
bijzondere verhalen over het rioolgemaal aan de Rokkeveenseweg.

In voorraad:

Een kasteel in de Dorpsstraat (2004)*; het voormalige Huis te Palenstein in Zoetermeer vanaf de 14de eeuw, € 9,80

Een klassiek juweel: de Oude Kerk in Zoetermeer (2002)*: met veel aandacht voor bouwhistorie, interieur en kerkelijke geschiedenis, € 7,-

Deez' beide dorpen, Zoetermeer en Zegwaard in 1799 (2002): facsimile, met uitgebreide toelichting en illustraties, gebonden, € 9

De kerk van Crooneveen: historisch en archeologisch onderzoek naar de Zoetermeerse schuurkerk en katholieke parochie (2002), € 9,80

Dorp in oorlog: Zoetermeer 1940-1945 (2000)*: De tweede wereldoorlog in Zoetermeer uitgebreid belicht, gebonden, € 22,-

een aantal oudere uitgaven uit ons fonds is nog beperkt verkrijgbaar:

Zoetermeersche Boerencourant (2003)*: periode 1910-1970, € 0,50

De Zoetermeersche Handescourant (2002)*: periode 1910-1970, € 0,50

Verstopt achter de voordeur (2001)*: interieurs rond 1900, € 3,-

Zeventien Zoetermeerse kerken (1998)*, € 3,-

Over de Reguliersdam (1997): de overtoom in Rokkeveen, € 9,-

De geur van krijt (1997)*: onderwijsgeschiedenis, € 1,-

Samen onder één dak (1995): Adventskerkgemeente, € 4,-

De met een * gemerkte publicaties zijn samen met de Gemeente Zoetermeer uitgegeven.

Deze publicaties zijn te koop in geselecteerde Zoetermeerse boekhandels, het Stedsmuseum en bij het Historisch Genootschap Oud Soetermeer: op woensdagmiddag in 't Oude Huis Dorpsstraat 7-boven, inspreken op (079) 319 06 83, email info@oudsoetermeer.nl (verzendkosten € 3,-). Meer informatie is te vinden op www.oudsoetermeer.nl.